

Diplomová práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AGRESIVITA V DISKUSÍCH NA IDNES.CZ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Bc. Hana Wagnerová

Studijní obor: Bohemistika navazující

2021

„Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval(a) pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

České Budějovice 10. 5. 2021

.....
Bc. Hana Wagnerová

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za její cenné rady, odbornou pomoc a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá jazykovou agresivitou v internetových diskusích na webovém portálu iDNES.cz. Sleduje průběh komunikace mezi jednotlivými účastníky diskuse a analyzuje jejich příspěvky z hlediska stylistického a lexikálního. Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem se agresivita projevuje, jaké jazykové prostředky mluvčí využívají a u kterých témat se agresivní chování a vyjadřování vyskytuje nejčastěji. Pokusí se také určit, z jakých důvodů se komunikanti v diskusích k takovému jednání uchylují a zda je možné tomu nějakým způsobem předcházet. Nejprve je analyzována internetová diskuse jako typ komunikačního procesu, zkoumá se její charakter a vztah k jiným druhům komunikace. Následně se práce zabývá konkrétními jazykovými prostředky, které se v diskusích vyskytují. Materiál je čerpán ze sekce Zpravodajství na serveru iDNES.cz.

KLÍČOVÁ SLOVA

komunikace na internetu, jazyková analýza, internetová diskuse, agresivita, expresivita, stylistika

ABSTRACT

This thesis deals with verbal aggressiveness in internet discussions on the website iDNES.cz. It researches the course of communication between the participants of the discussions and it analyses their contribution from the stylistic and lexical point of view. The aim of this thesis is to find out in what manner the aggressiveness is expressed, what language devices the speakers use and where the aggressive behaviour and expressions occur most often. The study attempts to determine the reasons for this demeanour and whether it could be prevented. In its first part, the paper analyses internet discussions as a type of a communication process, studies its character and its relation to other kinds of communication. In its second part, it explores specific language devices that can be found in the discussions. The material used for the analysis is derived from the reporting section on the website iDNES.cz.

KEYWORDS

communication on the Internet, linguistic analysis, internet discussions, aggressiveness, expressiveness, stylistics

OBSAH

Úvod.....	8
1 Internetová komunikace.....	10
1.1 Komunikace jako jazykový pojem.....	10
1.2 Další specifické znaky internetové komunikace	18
2 Stylová charakteristika.....	23
2.1 Funkční styl publicistický	24
2.2 Funkční styl prostěsdělovací	29
3 Jazykové prostředky zjištěné analýzou materiálu.....	35
3.1 Verbální agrese a zesměšňování názorů druhých	36
3.2 Jazykový humor	40
3.3 Frazeologismy a obrazná pojmenování.....	44
3.4 Ironie a sarkasmus.....	50
3.5 Perifráze, pojmenování skupiny, sympatizantů a kritiků	54
3.6 Nezdvořilá oslovování	58
3.7 Vulgarismy a pejorativní pojmenování.....	63
3.8 Jiné projevy agrese.....	67
Závěr	70
Seznam použité literatury	75

Úvod

Potřeba komunikovat a vyhledávat kontakt s druhými je lidskou přirozeností. Komunikace probíhá v našem životě neustále – v soukromí, s rodinnými příslušníky, partnery, přáteli, ale také v širším okruhu mluvčích, v pracovním kolektivu, ve veřejných prostorech, institucích apod. Vystupujeme jako aktivní účastníci – vstupujeme do rozhovorů, vedeme dialogy, debatujeme; můžeme být ale i pasivními receptory – do hovorů nezasahujeme, pouze informace přijímáme. Komunikační situace jsou vždy jedinečné, jelikož je ovlivňuje řada vnitřních i vnějších faktorů vycházejících z aktuálního okamžiku. Významnou roli hraje vývoj a proměny jazyka, ale také rozvoj technologií, které nabízejí nové možnosti komunikačního přenosu. Velmi rozšířená a oblíbená je komunikace probíhající v internetovém prostředí. Ta umožňuje přenos informací mezi jednotlivci i velkým množstvím komunikantů, také nabízí spojení i na větší vzdálenosti. Internetové diskuse představují specifickou formu kontaktu mezi více mluvčími, kteří mohou reagovat na články s širokou škálou témat a vést rozhovory s neznámými diskutéry.

Diplomová práce se soustřeďuje na diskuse probíhající na zpravodajském portálu iDNES.cz, který přináší informace o domácích i zahraničních událostech, o ekonomice, kultuře a sportu. Jazykový materiál se skládá z diskusních příspěvků čtenářů tohoto portálu z let 2020–2021. Komentáře užité v práci jsou ponechané v původním znění a nijak se do nich nezasahovalo, tudíž obsahují i pravopisné či stylistické chyby, překlepy apod.

Účastníci diskusí reagují na jednotlivé články, nejčastěji zprávy nebo komentáře, a vyjadřují k nim svůj názor nebo odpovídají na příspěvky jiných diskutérů a pouštějí se s nimi do debaty. Komunikáty jsou nepřipravené, jelikož vznikají spontánně po přečtení textu. Diskusí se objevuje velké množství a jsou různě obsáhlé. Do některých se zapojuje více čtenářů, zpravidla se jedná o zprávy informující o společenských nebo politických tématech nebo takové, jež přinášejí negativní sdělení či referují o problémech. Mluvčí pocítují potřebu na ně reagovat, často z toho důvodu, že je taková témata iritují a vyvolávají v nich nutkání podělit se s ostatními o vlastní názor a pohled na věc. Některé reakce bývají velmi expresivní, a to i když se informace v článku jeví neutrálně. Pisatelé se často nezdráhají používat pejorativní výrazy a vulgarismy, hovoří afektovaně, znevažují a zesměšňují skutečnosti, o nichž se mluví. Nevyjadřují se tak pouze

k podnětům ze zpravodajských textů, jelikož řada reakcí směřuje také k ostatním účastníkům komunikace (ke konkrétním jedincům i obecně ke všem přítomným). Ti mezi sebou nevedou mnohdy slušnou a konstruktivní debatu, nýbrž se vzájemně (či jednostranně) napadají a urážejí a více než řešených skutečností si všímají individuálních výroků a projevů ostatních mluvčích.

Do internetových diskusí se zapojuje široká škála osob různého věku, pohlaví i vzdělání. Kromě jména, které je nutné uvádět, o sobě uživatelé jiné informace zveřejňovat nemusí. Z toho důvodu není zcela jasné, jaká věková skupina se diskutování věnuje nejvíce. I to se pokusím při analýze diskusních příspěvků sledovat a zkusím také zjistit, zda je věk komunikantů v otázce jazykové agresivity nějakým způsobem určující.

První část diplomové práce je zaměřena na teoretickou charakteristiku internetové komunikace, zkoumá konkrétní aspekty, které mají vliv na výběr a uspořádání lexikálních prostředků. Pro průběh jazykového kontaktu jsou rozhodující vlastnosti všech komunikantů (jejich aktuální fyzický i psychický stav, schopnost sdílet stejný jazykový kód aj.), ale také skutečnosti vznikající přímo v komunikační situaci nebo jejím okolí. Projevy, které se uskutečňují prostřednictvím internetového spojení, vykazují podobné rysy jako komunikace jiné, ovšem v mnoha ohledech se také liší. Proto bude pozornost věnována i těmto odlišnostem. Další část práce se zabývá stylistickou formou diskusních příspěvků. Vzhledem k tomu, že se jedná o projevy vznikající v prostředí zpravodajství (třebaže samy žurnalistické zprávy nepřinášejí), lze na diskusní příspěvky nahlížet jako na texty publicistického stylu. Můžeme v nich pozorovat řadu specifických prvků, jimiž se právě publicistické komunikáty vyznačují, a to z hlediska výběru jazykových prostředků, syntaktického nebo textového uspořádání. Jazykovou stránkou se diskusní příspěvky do značné míry podobají běžné mluvě, proto na ně nahlížíme i jako na komunikáty stylu prostěsdělovacího.

V třetí části už se zaměřím na konkrétní projevy agresivity, kterou lze v diskusích pozorovat. S využitím teoretických poznatků a přístupů se rozbořením nashromážděného materiálu snažím postihnout ty nejčastější oblasti, v nichž se komunikanti k verbální agresii uchylují, a charakterizovat prostředky, které k tomu využívají. Zároveň se pokusím najít příčinu takového vyjadřování, vysledovat, proč se mluvčí vyjadřují hrubě a vulgárně, proč namísto vedení klidných rozhovorů vyvolávají hádky a slovně napadají a urážejí ostatní diskutující.

1 Internetová komunikace

Mezilidská komunikace je jevem, který probíhá neustále, v různých obdobích, situacích a společnostech. Potřebu komunikovat s druhými, ať už za účelem předání nebo získání informace či jen pro onen samotný kontakt, pociťují všichni lidé. Vlivem průmyslového a technologického vývoje vznikají stále další možnosti jazykového kontaktu. Velký význam mají v dnešní době komunikace elektronické a obzvláště internetové, které umožňují rychlý kontakt s druhou osobou. Pro svou oblíbenost a jazykovou i stylovou rozmanitost se stávají předmětem zájmu mnoha lingvistů. Vykazují totiž mnoho rysů společných pro většinu typů komunikace, zároveň mají své specifické vlastnosti a zvláštnosti, díky nimž jsou hodny jazykovědného bádání.

1.1 Komunikace jako jazykový pojem

Jazyková komunikace probíhá vždy mezi producentem (autorem sdělení) a receptorem (příjemcem) (Čechová et al. 2008, str. 75). Jejich charakter závisí na typu komunikace – ve formě mluvené je autorem mluvčí a příjemcem posluchač, jedná-li se o komunikaci psanou, hovoříme o pisateli a čtenáři. Mezi oběma aktéry vzniká komunikační situace, jejíž podoba je ovlivněna řadou faktorů. Veškeré vlivy působící na producenta, na výběr jazykových prostředků, jeho schopnost komunikovat a rovněž na podobu výsledného komunikátu, nazýváme slohotvornými činiteli nebo také stylotvornými faktory (Čechová et al. 2008, str. 76). Ty se dále dělí na objektivní a subjektivní podle toho, zda se nacházejí v okolí autora (objektivní), nebo vycházejí z jeho individuálních vlastností, znalostí a zkušeností (subjektivní) (Čechová et al. 2008, str. 76).

Dorozumívání se prostřednictvím internetu je způsobem v posledních letech velmi rozšířeným a hojně využívaným. Komunikáty, které vznikají v procesu komunikace na internetu, jsou také ovlivňovány slohotvornými činiteli, objektivními i subjektivními. Elektronické texty se staly nezbytnou součástí života spousty lidí, jelikož pomocí internetu lze rychle a efektivně předávat informace druhým, dorozumívát se s lidmi, umožnit přístup k informacím velkému počtu příjemců. V posledních letech se internetové komunikaci dostává velké pozornosti ze strany lingvistů zejména díky specifickým rysům, které vykazuje. „Pro stylistické práce,“ píše L. Jílková

(in Hoffmannová et al. 2016, s. 105), „které nereagují na jednotlivé jevy, ale přistupují k elektronickým textům z obecnějšího hlediska, je nejpozoruhodnějším aspektem SMS, e-mailů, chatů, internetových diskusí aj. spojení rysů typických pro psané texty s rysy typicky mluvenými.“ Dále dodává, že o tomto pozoruhodném a z jazykového a stylistického hlediska velmi zajímavém jevu hovoří mnozí autoři jako o „mluvené psanosti, psané mluvenosti, psané konverzaci, mluvené korespondenci nebo o textech povrchově psaných a hloubkově mluvených“ (Hoffmannová et al. 2016, s. 105). Mimo tento jev nalezneme u internetové komunikace řadu dalších specifických rysů, kterým bude věnována pozornost dále.

1.1.1 Objektivní slohotvorné činitele

Objektivní slohotvorné činitele zahrnují veškeré okolnosti, které ovlivňují vznik a průběh komunikace. Vyplývají z okamžiku průběhu komunikace samotné, zároveň se do nich promítá i aktuální společenská a politická situace. Zpravidla bývají mezi objektivní faktory zahrnovány: základní funkce komunikátu, cíl komunikace a autorova intence, ráz komunikátu, situace kolem vzniku komunikátu a prostředí komunikace, charakter adresáta, užitá forma komunikátu, míra připravenosti, užitý kód a téma komunikace (Chloupek a kol. 1991, s. 64).

Funkce komunikátu

Jazyk slouží jako prostředek k dorozumívání, tudíž i základní funkcí jazykové komunikace je funkce dorozumívací. „Mají ji všechny projevy pronášené s cílem přinést nějaké sdělení, a proto tato základní funkce je označována také jako sdělná“ (Chloupek a kol. 1991, str. 64). Vždy ji doprovázejí i další funkce, které vyplývají z charakteru a záměru komunikace. Jedná se např. o funkci estetickou, persvazivní, získávací, odborně sdělnou a vzdělávací či direktivní. Tyto doprovodné funkce komunikátu se vždy odráží od autorova záměru.

V internetových diskusích je rovněž dominantní funkce sdělná a velmi často také funkce persvazivní. Autor diskusního příspěvku sděluje svůj názor na dané téma článku, k němuž se diskuse váže, a většinou se snaží ostatní komunikanty o svém názoru

přesvědčit, prezentovat ho jako jediný a správný. Zřetelná bývá také funkce kontaktová, a to především v komunikaci na sociálních sítích, ovšem můžeme ji nalézt i v jiných typech internetové komunikace. Autor komunikátu se v mnoha případech obrací k ostatním účastníkům nebo obecně k posluchačům se snahou navázat nějaký kontakt, ačkoli mnohdy ani příjemce svého sdělení nezná. Takové příspěvky se pak mohou jevit osobnější a více nabádají ostatní účastníky k reakci.

Ráz komunikátu

V otázce rázu komunikátu rozlišujeme, zda se jedná o komunikaci soukromou nebo veřejnou, podle toho, v jakém prostředí a při jakých příležitostech se komunikační situace odehrává. Komunikaci na internetu bychom řadili mezi poloveřejnou až veřejnou. „Veřejná komunikace se uskutečňuje v prostředích, která nejsou uzavřená, nemají soukromý charakter, to, o čem se mluví, je předmětem zájmu širšího (širokého) okruhu lidí a jemu jsou také výsledky jednání určeny“ (Čmejrková et al. 2011, s. 69). Konkrétní komunikační situace veřejné komunikace jsou velmi různorodé, patří mezi ně např. veřejné projevy na shromážděních, v médiích, na schůzích a jednáních. Pro tyto komunikáty je charakteristické, že bývají většinou dopředu připravené a mají jistou míru oficiality, proto se velmi dbá na jazykovou správnost; v takovém případě hovoříme o komunikační situaci formální.

Vedle formálních veřejných komunikátů existují i neformální, které nebývají tolik oficiální a spíše se podobají komunikaci poloveřejné. Mezi takové komunikační situace bychom zařadili právě internetovou komunikaci, která neprobíhá v soukromí, diskusní příspěvky jsou dostupné velkému množství příjemců, nicméně komunikáty jsou nepřipravené, spontánní a mimo spisovnou vrstvu jazyka využívají i nespisovnou češtinu či dialekty. Ačkoli bychom v internetových diskusích předpokládali určitou míru oficiality a důraz na jazykovou správnost, podobají se příspěvky některých diskutujících spíše komunikaci soukromé, která obvykle probíhá mezi rodinnými příslušníky, přáteli, v malém uzavřeném kolektivu, který umožňuje komunikantům projevovat se uvolněně a spontánně. Jak uvádí O. Müllerová (in Čmejrková et al. 2011, s. 67), „jsou další rysy, které se připisují soukromé komunikaci, neoficiálnost, jako oproštěnost od vlivu úředních stanovisek, norem a zvyklostí (...) a civilnost (...), jíž se postihuje symetrický, rovnoprávný vztah účastníků komunikace, kteří jsou v rozhovorech sami sebou

a nereprezentují žádnou instituci.“ Stejně jako jsou veřejné komunikační situace poměrně rozmanité a různorodé, nemají ani soukromé projevy vždy tytéž charakteristické rysy. Např. jednání mezi konkrétním občanem a institucí nebo pacientem a lékařem má podobu soukromé komunikace, jelikož probíhá mezi malým, uzavřeným počtem účastníků a sdělují se intimní neveřejné informace; nicméně je zde určitá oficiálnost a dodržují se některá pravidla obecně platná pro oficiální a veřejnou komunikaci.

Prostředí komunikace

Internetová komunikace vytváří specifické prostředí, které na komunikanty působí a ovlivňuje jejich chování a vyjadřování. Komunikace prostřednictvím internetu přináší určitý distanc, umožňuje uživatelům dorozumívat se s odstupem a do jisté míry skrytě. Z této skutečnosti vyplývá jakási anonymita, kterou komunikující na internetu pociťují. Ta ovšem může přinášet jak pozitiva, tak negativa. V internetových diskusích není vždy nutné, aby uživatel vystupoval pod svým pravým jménem, může se prezentovat pod jménem smyšleným či přezdívkou, čímž si vytváří virtuální identitu. Anonymita nabízí některým lidem možnost komunikovat jinak, než by tomu bylo v reálné situaci; může např. dodávat odvalu prezentovat vlastní názor nebo používat jiné lexikální prostředky. Často se právě kvůli pocitu anonymity někteří uživatelé nezdráhají vyjadřovat vulgárně, hrubě a nelichotivě a slovně napadat ostatní diskutující. Zároveň anonymita nemotivuje příliš ani k ohleduplnosti; komunikanti nepociťují příliš velkou odpovědnost za své příspěvky, snaží se prosadit svůj názor bez ohledu na postoje druhých. Mluvčí v anonymním prostředí také často vnímají ostatní účastníky komunikace jako sobě rovné, nebo i do jisté míry podřadnější, proto často nedochází k užívání zdvořilostních prvků, jako je např. vykání.

Míra připravenosti

Pro komunikaci veřejnou bývá charakteristické, že komunikáty jsou „předem připravené nebo připravené v tezích, v bodech, a v důsledku toho mohou být obsahově a jazykově dokonalé“ (Čechová et al. 2008, s. 85). V diskusích internetové komunikace se však jedná o projevy nepřipravené, jelikož uživatelé reagují na internetové příspěvky spontánně

ihned po přečtení. S tím souvisí také časté nedodržování formálních znaků psaného projevu. Diskutující v mnoha případech nedbají na to, zda jejich vyjádření má správnou syntaktickou stavbu a veškeré náležitosti, které by mít mělo. Často se proto setkáme s tím, že na začátku vět chybí velká písmena, není dodržována interpunkce (popř. je užívána jen částečně), někdy text nemá povahu větného celku, ale spíše se jedná o útržkovitá vyjádření provázaná třemi nebo více tečkami. Rovněž není výjimkou, že uživatelé píšou své příspěvky bez diakritických znamének.

Téma komunikace

„Každé téma projevu je spjata s konkrétní oblastí lidské činnosti a myšlení a v důsledku toho je vázáno na určitou komunikační sféru. Komunikace pak předpokládá určitý styl a je spjata s jistým okruhem výraziva“ (Čechová et al. 2008, s. 86). Téma internetové diskuse se odvíjí od tématu zpravodajského článku. Ne vždy ale bývá dodržováno po celou dobu komunikace a ve všech diskusních příspěvcích. Diskutující často odbíhají k tématům jiným, podobným původnímu, nezdědka se ale asociativně dostávají k nejrůznějším oblastem, které s původním tématem vůbec nesouvisí. Do jaké míry jsme schopni držet se tématu komunikace, souvisí také s tím, jak dobře jsme o dané skutečnosti informováni, jaká je naše znalost konkrétní problematiky.

Forma a jazykový kód

V každé komunikaci je užitý jazykový kód, který je společný všem účastníkům. Rozlišujeme zpravidla komunikaci verbální (pomocí jazykového materiálu) a neverbální (mimoslovní). Verbální bývá doplňována paralingválními prostředky, kterými jsou například tempo řeči, barva a síla hlasu. Hovoří se také o komunikaci verbálně-neverbální, „při níž jde o kombinaci prostředků verbálních a paralingválních s prostředky nonverbálními (extralingválními), k nimž patří využití proxemiky (míry vzdálenosti mezi komunikanty), haptiky (dotyku, fyzického kontaktu (...)), posturiky (polohy a konfigurace těla mluvčího a posluchače), kineziky (pohybu komunikantů – nejen gestiky a mimiky, tj. pohybů relativně malých – gest rukou a změny výrazu obličeje, ale pohybů celého těla včetně chůze při komunikaci)“ (Čechová et al. 2011,

s. 382). V psané komunikaci bývají tyto projevy nahrazeny grafickými prostředky, např. emotikony a interpunkcí.

Produktor i receptor sdílejí v komunikační situaci společný jazykový kód, který musí být srozumitelný pro oba, popř. pro všechny účastníky komunikace. Nejčastěji se komunikanti dorozumívají jedním společným jazykem, ovšem není výjimkou, že používají i lexikální prostředky z jazyků jiných. V mluvené komunikaci se tomu děje především v rozhovoru s cizinci nebo např. v případě, kdy ve veřejném projevu citujeme cizojazyčný výrok. V psaných textech se slova z jiných jazyků objevují především v odborné literatuře, a to rovněž v citacích, a dále v odborných cizojazyčných termínech. Používání jiných lexikálních výrazů než českých není výjimkou ani ve stylu prostěsdělovacím, v němž zaujímají cizojazyčné ekvivalenty (převážně anglické, německé či latinské) často funkci nějakého ozvláštňení. M. Čechová (2011, s. 383) upozorňuje na fakt, že se v jednom komunikátu mohou objevovat nejen lexikální prostředky z různých jazyků, nýbrž také různé variety téhož jazyka, jako např. užívání slangových a nářečních výrazů nebo střídání spisovné a nespisovné vrstvy češtiny. Někdy je toto střídání nezáměrné, mnohdy si lidé neuvědomují, že hovoří nespisovně (např. v rámci určitého teritoriálního či sociálního dialektu), ovšem může se jednat také o autorův záměr. „Střídání prostředků různých útvarů souvisí např. s rozčleněním komunikátu na řeč autorskou a řeč postav (autor charakterizuje postavy řeči a tím je sociálně a regionálně začleňuje), zvláště tomu tak bylo v literatuře 19. a začátku 20. století. V postmoderní literatuře nebývá střídání variant takto motivováno, může se jevit jako nahodilé. Jindy může jít o projev jazykové a stylové neobratnosti“ (Čechová et al. 2011, s. 383).

Užitá forma komunikátu může být buď psaná, nebo mluvená. Každá forma má svá specifika a typické jazykové prostředky. „Soubor užitých výrazových prostředků vždy vychází z příslušné funkční stylové sféry, přesto však lze sledovat specifičnost formy mluvené i formy psané. V mluvených textech jsou více zastoupeny prostředky hovorové nad knižními, s tendencí k nespisovnosti, v psaných je tomu naopak. Ale tuto tendenci nelze absolutizovat, neboť stylová podoba se mj. odvíjí také od rázu projevu“ (Čechová et al. 2008, s. 81). Internetová komunikace má formu psanou, proto bychom očekávali, že bude užitá spisovná norma jazyka a veškeré formální znaky psané komunikace. V praxi tomu tak ovšem často není, jelikož právě při komunikování na internetu, ať už v diskusních fórech či na sociálních sítích, nebývá tato norma většinou

dodržována. Internetová diskuse je jazykově velmi specifická a rozmanitá, proto se budeme podrobně věnovat konkrétním projevům později.

Charakter komunikantů

Na podobu komunikátu má vliv i charakter všech komunikantů, kteří se komunikační situace účastní; záleží tedy na počtu příjemců, na vztahu mezi nimi a autorem sdělení, na tom, zda se účastníci komunikace znají, nebo neznají. E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 84) popisuje vliv těchto skutečností takto: „Adresátem může být člověk nebo kolektiv zcela neznámý a autor, zvl. mluvčí, může mít před adresátem i určité psychické zábrany. Naopak kolektiv autorovi známý, v němž původce často vystupuje, představuje faktor se zcela jiným působením. Komunikace se známým a neznámým adresátem bude stylově vždy jiná.“ V případě internetových diskusí zpravidla autor adresáty, se kterými komunikuje, nezná a na základě toho své příspěvky formuluje (např. používá zobecňující oslovení nebo neoslovuje vůbec). Očekávali bychom také, že se pisatel diskusních příspěvků bude vyjadřovat spíše neutrálně a zdrženlivě právě proto, že neví, s kým hovoří, kdo je skutečným příjemcem jeho sdělení. Ovšem anonymita, kterou uživatelé v internetovém prostředí pocítují, hraje i zde svou roli a může zabraňovat pocitům nervozity a nejistoty pramenících z neznámého publika.

V každé komunikační situaci je důležitá také podoba kontaktu mezi účastníky. M. Čechová (2011, s. 384) rozlišuje komunikační styk *přímý bezprostřední*, *přímý zprostředkovaný* a *nepřímý (odložený)*. O první typ se jedná v případě, kdy se všichni účastníci nacházejí v tutéž chvíli na stejném místě, hovoří spolu *z očí do očí*. Přímý zprostředkovaný kontakt probíhá např. prostřednictvím telefonického hovoru a třetí typ prezentuje takovou formu, „kdy proces tvorby a recepce komunikátu neprobíhají současně (jde o písemné projevy, např. o korespondenci, o novinové články, ale také odborné stati, o předem natočené mluvené projevy v televizi, v rozhlasu, o vzkazy na telefonním záznamníku, SMS, MMS, o komunikování prostřednictvím internetu, e-mailu, skypu, jež mohou být i neodložené“ (Čechová et al. 2011, s. 384).

S charakterem účastníků komunikace bývají spjaty i další faktory (věk, pohlaví, jejich psychický stav apod.), proto někteří lingvisté řadí tyto vlivy ke slovtvorným faktorům subjektivním. „Nejde o spornou problematiku,“ uvádí E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 85), „ale pouze o dvojí pohled na ni. Na jedné straně máme na mysli

objektivně existující čtenáře nebo posluchače, k nimž jazyková komunikace směřuje, na druhé straně jde o autorovy subjektivní schopnosti vnímat, nebo nevnímat adresáta a o dovednosti usměrňovat a modifikovat komunikaci právě s ohledem na něho.“

1.1.2 Subjektivní slohotvorné činitele

Nejprve byly charakterizovány faktory, které ovlivňují proces komunikace zvnějšku, ovšem na výslednou podobu komunikátu mají vliv i okolnosti související s individualitou mluvčího, popř. adresáta, které označujeme jako subjektivní slohotvorné faktory. Způsob, jakým se prezentujeme a komunikujeme s druhými lidmi, vyplývá z veškerých našich vlastností, získaných zkušeností, z našich přesvědčení, názorů a postojů. „Dosavadní poznání, výchova a zkušenostní komplex formují autora natolik, že je schopen do komunikace promítat své postoje etické, sociální, ekologické, estetické, dále např. postoje občanské, vlastenecké, sociální a ekonomické. Rozdíly ve stylu vyjadřování také plynou ze zvláštních sklonů, zálib a zvyklostí komunikujících subjektů, se vším, co je pro jejich osobnost charakteristické a čím se liší od jiných“ (Čechová et al. 2008, s. 87).

Mezi subjektivní faktory bývá řazen věk autora a pohlaví, někdy jsou označovány jako biologické faktory, dále vzdělání, a to odborné i všeobecné, schopnost orientace v životě a ve světě a všeobecný rozhled. Kvalitní a pečlivé vyjadřování mluvčího není podmíněno pouze jeho získaným školním vzděláním, nýbrž velmi záleží na zájmu a ochotě člověka vzdělávat se, dozvídat se nové poznatky, zajímat se o okolní svět. M. Jelínek (in Grepl et al. 2008, s. 720) hovoří v návaznosti na faktory vzdělanostní také o profesních a zájmových: „Odborným vzděláním a pak zaměstnáním jsou komunikační návyky mluvčích ovlivňovány natolik, že můžeme mluvit o subjektivních stylech profesních. Zvládnutí odborných poznatků a dovedností je spjato s osvojením odborných termínů a slangových výrazů, se schopností aktivně užívat odborných výrazových formulí, s uměním kondenzovat výpovědi a volit taková schémata souvětná a nadvětná, která vyjadřují explicitně vztahy mezi myšlenkami.“ Zájmové styly se od profesních příliš neliší, mají podobný charakter a shodují se ve výběru jazykových prostředků. M. Jelínek (in Grepl et al. 2008, s. 720) o těchto stylech dále říká, že „vzhledem k tomu, že zájmy subjektů jsou někdy provázeny citovými postoji, mají některé zájmové styly výrazný podíl slangových prostředků emocionálně zbarvených, a to vedle spisovných termínů běžných v dané zájmové oblasti.“

Nejen v této sféře, ale i při jakékoli jiné komunikaci bývá charakter promluvy ovlivněn naším aktuálním psychickým a emocionálním stavem. V případě rozrušení hovoříme a reagujeme jinak, než pokud jsme šťastní a veselí. Na základě našeho rozpoložení také vybíráme jazykové prostředky, odpovídá mu i stavba vět, pořadí slov, opakování a zdůrazňování některých výrazů či doprovázení projevu neverbálními a grafickými prostředky.

1.2 Další specifické znaky internetové komunikace

Některé typické znaky, kterými se komunikace na internetu odlišuje od jiné běžné komunikační situace, byly zmíněny již v souvislosti se slohotvornými činiteli a dalším bude věnována pozornost nyní. Pro příspěvky psané v internetovém prostředí bývá typická úspora času. Pokud s někým komunikujeme prostřednictvím diskusních fór, sociálních sítí, e-mailů apod., snažíme se psát často rychle a stručně. Z toho důvodu bývají také některé internetové příspěvky plné chyb, překlepů a opakujících se nebo vynechaných slov, což pramení pouze z toho, že si autor text nezkontroloval a ihned jej odeslal.

1.2.1 Užívání zkratk

Velmi časté a typické v internetové komunikaci je užívání zkratk nebo zkratkových slov. „Zkratky ve většině případů fungují jako prostředek prostorové a časové ekonomie, tzn. nahrazují víceslovná popisnější pojmenování při těch příležitostech, kdy je třeba šetřit místem (např. v novinách, v odborných a administrativních textech) a časem mluvčího nebo posluchače (v rozhlase, v televizi, na poradách aj.)“ (Bartošek 1975, s. 25–30). Užívány jsou typické české zkratky tvořené počátečním písmenem nebo skupinou písmen slov a slovních spojení (např. p. = paní/pán/pane; čís. = číslo; apod., atd., aj., tzv.), zároveň jsou obdobným způsobem tvořeny i zkratky nové, které se objevují převážně v internetové komunikaci mladší generace. Mezi nejčastější patří *jj* (ze zdvojeného souhlasu jojo), *nn* (pro zdvojený zápor nene), *nz* (není zač), *mmnt* (moment), *njn* (no jo no). Také se objevují zkratky tvořené písmenem a číslicí, např. *z5* (zpět), *o5* (opět). Mimo české zkratky jsou používány i anglické, např. částice *btw* (z anglického

by the way – mimochodem), pro vyjádření expresivity či emocí např. *omg* (z anglického *oh my God* – panebože, proboha), *lol* (*laughing out loud* – hlasitě se smát), z dalších pak kupříkladu *pls* a *thx* pro *prosím* a *děkuji* (anglické ekvivalenty *please* a *thanks*).

1.2.2 Vliv jiných jazyků

Vliv anglického, popř. jiného jazyka je patrný nejen při používání zkratk a zkratkových slov, nýbrž také v užívání různých cizojazyčných slov, slovních spojení, frází a vět (*být cool*, *být in/out* apod.). Mnohé výrazy se již začlenily do české slovní zásoby a nepocítujeme je jako nějakým způsobem příznakové. Jedná se především o slova z oblasti vědy, techniky či ekonomie označující skutečnosti a předměty nám známé a často používané. „Přejímání cizích slov je dokladem politických, ekonomických, sociálních a kulturních vlivů. Anglické termíny jsou odrazem reálné situace ve vědě a technice, získávání poznatků z mezinárodní vědeckotechnické dokumentace a užívání anglicky psané odborné literatury v některých oborech“ (Junková 2010, s. 91). V odborných textech s různým zaměřením nebývá užívání cizojazyčných ekvivalentů místo českých slov posuzováno jako rušivé či nevhodné, ovšem v některých typech literatury (např. v publicistických textech) bývá přílišné množství cizích slov vnímáno negativně. Jednak proto, že nadměrné užití anglicismů může narušit schopnost porozumění textu, zároveň však také kvůli tomu, že autor sdělení se chce užitím cizích výrazů mnohdy pouze určitým způsobem zviditelnit, upozornit na sebe, dát najevo, že je znalý, vzdělaný a pokrokový, ačkoli právě texty psané s takovým záměrem nebývají většinou příliš zdařilé a syntakticky ani obsahově bezchybné. „Někdy se za užíváním cizích slov skrývá chudost myšlenkového obsahu. Autor se snaží volbou cizích prostředků předstírat vzdělanost, místo aby ji dokumentoval přesným referováním o událostech a přesvědčivou analýzou sdělovaných fakt“ (Junková 2010, s. 91).

Jak již bylo řečeno, angličtina bývá v internetových příspěvcích používána spíše ve formě jednotlivých slov, slovních spojení či nějakých frází. Není ale obvyklé, že by některý diskutující reagoval na ostatní česky psané příspěvky právě anglicky či např. německy. Jinak je tomu ovšem u slovenštiny. Narazíme-li v diskusi na text psaný ve slovenském jazyce, nijak zvlášť nás to nevyrušuje. „Slovenština,“ jak píše L. Jílková (in Hoffmannová et al. 2016, s. 113), „má v tomto smyslu v česky psaných elektronických textech výlučné postavení, které je vysvětlitelné jednak přetrvávajícím

česko-slovenským bilingvismem, jednak přítomností mnoha Slováků, mj. vysokoškolských studentů, v České republice.“

1.2.3 Nedodržování formálních a pravopisných zásad

V otázce dodržování pravopisných zásad v internetových diskusích se objevují protichůdné tendence. Někteří uživatelé dodržují nebo se snaží dodržet pravopis, jiní na něj příliš důraz nekladou. Na jedné straně se objevují požadavky lidí na respektování kodifikace a správné psaní, jelikož vnímají internetovou diskusi jako druh veřejné komunikace, v níž má být navzdory neformální povaze diskusí užíván zásadně spisovný jazyk se svými kodifikovanými pravidly. Na straně druhé jsou přispěvatelé, kteří nepovažují důkladnost v pravopise za důležitou součást písemného projevu a pokládají za nepodstatné se tím zabývat. Uživatel, který nedbá na dodržování pravopisu a ve svém diskusním příspěvku má pravopisné chyby, bývá v mnoha případech ostatními mluvčími za tento prohřešek odsuzován, jazykové nedostatky jeho projevu jsou vyzdvihnuty nad obsahovou stránku a tato skutečnost ovlivňuje negativně i smýšlení ostatních uživatelů o autorově inteligenci a vzdělání. Upozornění na pravopisné chyby pak často zcela zastíní obsah článku, ke kterému se diskuse vztahuje.

Pravopisná nedbalost se projevuje zejména při psaní velkých písmen, buď nejsou psána vůbec (na začátku věty, u vlastních jmen), nebo nejsou v souladu s pravopisnými pravidly. Užívání interpunkčních znamének má často v internetové komunikaci vlastní úlohu a převážně odpovídá doprovodným neverbálním jevům mluvené komunikace. To se projevuje např. znásobeným užitím vykřičníku či otazníku pro zdůraznění a vyjádření expresivity. Ve velkém množství bývají psány tři tečky, ať už pro naznačení neukončené výpovědi, vynechání nepodstatné části (např. u citací), naznačení neúplného výčtu nebo pro příznak emocionality, většinou bývají ovšem také zmnohonásobené. Mezi další časté pravopisné chyby, které se objevují v různých typech internetové komunikace, patří chybné psaní *i/y*, nesprávná shoda přísudku s podmětem, psaní číselných údajů a nedostatky v užívání kondicionálu. Výjimkou v internetových komunikacích nebývají rovněž překlepy, vynechání písmen, nadměrné nebo naopak minimální užívání mezer.

1.2.4 Grafické znázornění nonverbálních projevů

Pro komunikaci je typické, že ačkoli probíhá prostřednictvím slov, doprovází ji řada mimoslovních projevů. V běžném hovoru se nelze vyvarovat určitých reakcí, gest a výrazů, třebaže se o to mnohokrát snažíme. Některé děláme automaticky, aniž bychom si jich byli vědomi. V řeči komunikantů se vždy odráží jejich momentální psychický, emocionální a někdy i zdravotní stav. Mluvíci se často snaží nevnášet tyto pocity a stavy do svého projevu, nechce, aby ho jakkoli ovlivňovaly, ovšem mnohdy se to stane navzdory autorově snažení. Tradičně se jako nonverbální projevy uvádějí gesta, mimika, výrazy obličeje, postoj a držení těla, ale také intonace, síla a zabarvení hlasu, tempo řeči apod. (Čechová et al. 2011, s. 382). V situaci, v níž komunikujeme prostřednictvím elektronických sdělení, neobsahují naše komunikáty ony doprovodné neverbální projevy. Je ovšem možné je jistým způsobem znázornit či alespoň naznačit, a to prostřednictvím ideografických prostředků, interpunkčních znamének nebo různých způsobů zvýraznění.

Při psaní elektronických komunikátů nelze vždy zcela zajistit, aby příjemce správně vydedukoval emocionální charakter sdělení. Pro lepší porozumění, zda je daná výpověď míněna humorně, vážně, zlostně nebo třeba ironicky, používají někteří uživatelé tzv. emotikony. Jedná se o grafické znázornění výrazů obličeje vycházejících z rozmanitých lidských emocí. Pro emotikony je charakteristické, jak tvrdí L. Jílková (in Hoffmannová et al. 2016, s. 107), „že jsou tvořeny pouze symboly řady ASCII, znaky běžně dostupnými na klávesnici počítače či mobilního telefonu, a lze je tedy vkládat do jakéhokoli textu.“ Ačkoli tyto ideogramy dokáží jistým způsobem naznačit určitou emoci, ne vždy je jejich význam a charakter celého sdělení naprosto jednoznačný a správně pochopený. V dnešní době je dostupné velké množství těchto, lidově řečených, *smajlíků*, ovšem výrazy, jež zobrazují, mohou různí lidé chápat různými způsoby. To, co v jednom pisateli vyvolává kladnou, radostnou reakci, může na jiného působit ironicky, posměšně, nebo dokonce urážlivě. V psané komunikaci, kdy nemáme přímý a reálný kontakt mezi mluvčím a příjemcem, nelze vždy zcela zajistit, aby příjemce pochopil sdělení přesně tím způsobem, jaký autor zamýšlí. Není tudíž výjimkou, že při komunikování s druhými prostřednictvím internetu dochází k nedorozuměním, která plynou pouze ze skutečnosti, že příjemce vyvodil z komunikátu jiné informace a dojmy, než které měl jeho autor na mysli. V internetové komunikaci je rovněž důležité dbát na to, kdy je užití emotikonů vhodné a přijatelné, a kdy už působí rušivě, nevhodně, ba přímo nezdvořile. Převážně

v oficiálních elektronických projevech, např. v komunikaci s institucemi, není zcela vhodné tyto prostředky využívat.

Internetové prostředí, v němž komunikační situace vzniká a probíhá, umožňuje pisatelům zvýrazňovat (prostřednictvím barev, různých velikostí a typů písma či jiných grafických úprav) slova, věty i celé pasáže. Ke zdůraznění bývají využívána také interpunkční znaménka, zejména zmnožené otazníky a vykřičníky, které mají za úkol upozornit např. na nějaký výraz, nesouhlas s pisatelovým tvrzením nebo na nemožnost, popř. nechat danému výroku porozumět. Mnohdy se setkáme také se zdlouženými slabikami ve slovech a s častým užíváním několika po sobě jdoucích teček, které mají znázorňovat pauzy či nějaká delší odmlčení, jichž se v běžném hovoru dopouštíme.

2 Stylová charakteristika

Internetová komunikace je komunikací specifickou i co se týče stylové charakteristiky. „Stylem/slohem se běžně v jazykovědě označuje určitý ráz verbálního komunikátu, zpravidla cílevědomě volený a uspořádaný tak, aby obsahem i formou vyhovoval komunikačnímu záměru autora“ (Čechová et al. 2008, s. 16). Pojetí stylu je velmi široké, jelikož můžeme rozlišovat styly na různých úrovních. M. Čechová (2008, s. 18) vymezuje „styly singulární, tj. styly různých jednotlivých jazykových projevů“, dále styly *individuální* a *autorské*, které vznikají „zobecněním rysů projevů téhož autora“. „Příslušníci téže umělecké nebo vědecké školy a směru,“ pokračuje M. Čechová (2008, s. 18), „tvoří projevy vykazující jisté společné slohové znaky, tak se vytváří styl umělecké či vědecké školy nebo směru; rovněž pro jistou epochu vývojovou jsou příznačné určité rysy jazykových projevů – ty jsou podkladem stylu dobového či generačního.“ V jiné rovině rozlišujeme styly na základě typu komunikace, jedná se tudíž o styl mluveného a psaného projevu, styl projevů soukromých a veřejných, styly různých žánrů apod. (Čechová et al. 2008, s. 18).

Z hlediska textu, jeho funkcí a jazykových prostředků, rozlišujeme styly funkční. Funkční stylistika přináší „informace o funkcích v textu a podmínkách komunikace, a ovšem i o vlastnostech subjektů, které komunikují“ (Jelínek a Krčmová 2017). Rozdělení funkčních stylů není vždy zcela totožné, někteří lingvisté jich vymezují více, nicméně jádro tvoří styl prostěsdělovací, odborný, umělecký, rétorický, administrativní a publicistický, z nichž každý je charakteristický pro určitý typ komunikace. Funkční styly ovlivňují výběr a uspořádání jazykových prostředků. „Jak vyplývá z jejich pojmenování,“ píše M. Jelínek (in Grepl et al. 2008, s. 724), „kritériem pro jejich vymezení jsou zobecněné komunikační funkce, kterým slouží. Vzhledem k tomu, že se v našich i zahraničních stylistikách uvádí nestejný počet základních funkcí a že kolísá také vymezení jejich vlastností, a také vzhledem k tomu, že s vývojem společnosti přibývají nové funkce, nemůžeme podat definitivní klasifikaci funkčních stylů.“ V otázce funkčně stylové charakteristiky dochází u internetové komunikace rovněž ke zvláštnostem, jelikož se zde prolínají dva funkční styly. Vzhledem k tomu, že se jedná o internetovou komunikaci odehrávající se v diskusích k článkům elektronického zpravodajství na webových portálech, můžeme komunikaci zařadit mezi funkční styl

publicistický. Zároveň se ovšem projevuje i funkční styl prostěsdělovací, jelikož jazyk mluvčích odpovídá běžné každodenní komunikaci.

2.1 Funkční styl publicistický

Publicistický nebo také žurnalistický styl zahrnuje veškeré komunikáty, které zprostředkovávají masová média. Hlavním cílem médií (publicistiky) je informovat čtenáře nebo posluchače o aktuálních událostech, proto je jednou ze základních funkcí publicistického stylu funkce informativní. Zároveň se publicistické texty snaží příjemce zaujmout, přesvědčit o pravdivosti a důležitosti svých tvrzení, proto je podstatná i funkce persvazivní (přesvědčovací). Publicistický styl obsahuje velké množství komunikátů, které se odlišují svou stavbou i výběrem lexikálních prostředků. „Patří sem žánry zpravodajské (zpráva, zpravodajské interview, noticka, komuniké aj.), analytické (úvodník, komentář, recenze, posudek aj.), řečnické (veřejný projev, řeč) i beletristické (reportáž, črta, causerie, fejeton, glosa, sloupek aj.)“ (Junková 2010, s. 12). Komunikáty publicistického stylu mohou být psané i mluvené. Mluvená publicistika zahrnuje zejména televizní a rozhlasové pořady a reklamy a také různé veřejné projevy, především agitační a propagandistické. K psané publicistice pak patří novinové a internetové zpravodajství a periodické tisky (Čechová et al. 2008, s. 244). Pro publicistický styl je charakteristické, že se zabývá širokou škálou témat, od politiky přes sport, ekonomiku k nejrůznějším společenským událostem.

E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 246) uvádí tři typy publicistického stylu: *styl zpravodajský*, *styl publicistický v užším smyslu neboli analytický a publicistický styl beletristický*. „Texty žurnalistického stylu zpravodajského podávají věcné a faktografické informace o nových a aktuálních jevech a událostech. Vedle zpráv z politického, ekonomického a společenského života přináší současné zpravodajství stále více informací ze sféry odborné. Dochází k narůstající popularizaci odborných poznatků a jejich široká publicita se týká těch vědních oborů, které se výrazně odrážejí v životě společnosti“ (Minářová 2017). Zpravodajské komunikáty se snaží co nejrychleji informovat o aktuálních událostech, přinášet neustále nové informace a zprávy o tom, co se kde stalo a děje, o tom, co je právě aktuální. Přitom se nepouštějí do nějaké hlubší analýzy daných událostí, jejich hlavním úkolem je pouze velmi rychle informovat. Zpravodajské texty užívají neutrální vrstvu spisovného jazyka, často se ale setkáme také s určitou

modelovostí a stereotypním opakováním určitých výrazů, slovních spojení a vět. „Objevují se ustálená syntaktická schémata a mění se jen fakta“ (Minářová 2017). Nejčastějším žánrem zpravodajského typu jsou zpráva, oznámení a noticka.

Druhý typ, publicistický styl analytický, se rovněž vyznačuje modelovostí a automatizací, častěji se zde ovšem objevuje snaha o aktualizaci. Na rozdíl od zpravodajského stylu analytický pouze nepřináší informace, nýbrž je také analyzuje, hodnotí a dále zkoumá. Proto kromě základní funkce informační hraje významnou roli i funkce persvazivní a získávací. Autor textu ukazuje vlastní stanovisko, komentuje událost a snaží se přesvědčit adresáta a získat ho pro svůj názor. Jelikož autor zpravidla nepřináší informace nové, ale spíše je znovu připomíná, analyzuje a doplňuje, bývá mimo informační postup užíván zejména také postup úvahový. „Působivost publicistického stylu analytického je zvýrazněna jazykovým ozvláštňením, promyšlenou argumentací pomocí faktů, příkladů, výroků známých osobností, citací včetně apelu na emoce adresátů“ (Minářová 2017). Mezi žánry analytického stylu patří komentář, úvodník, glosa, interview, reportáž, diskuse aj.

Pro beletristický publicistický styl je příznačné, že mimo funkci informativní a persvazivní klade důraz také na funkci estetickou, čímž částečně přesahuje do jiných stylů. Projevuje se zde značná autorova subjektivita a jeho charakteristický jazykový projev, včetně výběru jazykových prostředků. Autor stylizuje svůj text spíše jako vyprávění, přičemž užívá také popisný postup. Nejedná se ovšem zcela o beletristický text, jelikož autor přináší fakta a konkrétní informace, čímž chce zároveň informovat o aktuálních událostech. Typické žánry beletristického stylu jsou medailon, fejeton, črta, sloupek a další (Minářová 2017).

2.1.1 Jazyk publicistického stylu

V publicistických textech bychom očekávali dodržování spisovné vrstvy jazyka a snahu o jazykovou a slohovou vytříbenost. Tento předpoklad je ovšem narušován velmi častým pronikáním výrazů z jiných útvarů a poloútvárů národního jazyka. Základní vrstvou je neutrální spisovná čeština, „všechny výrazové prostředky jiných vrstev spisovného jazyka, např. prostředky knižní (*dosti, posléze*) nebo hovorové (*brouzdat* – po internetu), a zejména prostředky za hranicemi spisovného jazyka se v publicistice stávají příznakovými a mohou funkčně vystupovat jako prostředky stylově aktivní“ (Čechová

et al. 2008, s. 261). V některých publicistických komunikátech bývá užívání nespisovných výrazů záměrné, především pro větší míru autentičnosti situace, v níž komunikace vzniká, nebo pro lepší přístupnost široké veřejnosti. Příkladem takových projevů jsou rozhlasová a televizní vysílání (rozhovory, debaty), v nichž většinou nebývá nedodržování spisovné vrstvy považováno za rušivé.

Také se ale setkáváme s publicistickými komunikáty, v nichž není užívání nespisovného jazyka považováno za vhodné a působí rušivě. Např. ve zpravodajství, ať už v mluveném (televizním, rozhlasovém) či psaném (novinovém, elektronickém), očekáváme jazykovou správnost, tudíž dodržování spisovné vrstvy. Některá média toto porušují, snaží se přiblížit svým posluchačům/čtenářům nespisovným, mnohdy až vulgárním jazykem, na základě čehož nebývají považována za seriózní a označují se jako média bulvární. „Pro seriózní deníky,“ píše M. Mlčoch (2002, s. 235–243), „by mj. mělo platit, že ‚novinář je povinen zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám ... neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti ... odmítat jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace ... nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu‘.“ Zároveň dodává, že mluvčí by měl vždy rozlišovat, zda chce příjemce své zprávy pouze informovat, nebo je jeho cílem adresáty přesvědčovat. Výběr jazykových prostředků závisí na tématu, o němž se hovoří, a chce-li mluvčí zapůsobit také na emoce adresáta, uchyluje se často k eufemickým nebo dysfemickým vyjádřením, namísto neutrálních. V bulvárních médiích se můžeme setkat i s expresivními výrazy, např. *Tlupa výtržníků půjde asi za katr!*, *Britney má chlapa*, nebo výrazy zhrubělými, př. *Nové ksichty v Dívčí válce* (Mlčoch 2002, s. 235–243).

Aktualizační prostředky

Publicistický styl je stylem velmi dynamickým. Jelikož reaguje na aktuální události, je ovlivněn společenskými změnami, které působí také na jazykovou rovinu a proměňují ji. Do jazyka publicistiky se dostávají i výrazy z jiných funkčních stylů, zejména z odborného a prostědělovacího. Také na úrovni jazyka se v publicistických textech jeví snaha o aktualizaci. Pro autora je důležité, aby jeho texty byly aktuální a získaly si pozornost široké vrstvy adresátů, proto se snaží přizpůsobit svůj jazykový projev změnám

ve společnosti a současným lingvistickým trendům. Jazyková aktivizace (snaha o aktualizaci) se projevuje různými lexikálními prostředky.

Jedním z velmi častých způsobů jazykové aktualizace bývá užívání obrazných vyjádření. „Obrazy objevující se v textech publicistického stylu jsou (ve shodě s jinými) v podstatě založeny na využití konotovaných významů, na určitém typu přenášení výrazů do sémanticky jiného okolí s podobnou myšlenkou, vlastností, s podobnými jevy a ději, na metaforičnosti v celé šíři“ (Čechová et al. 2008, s. 251). Vyjadřování pomocí metafor, metonymií, přirovnání, personifikací apod. je velmi časté především proto, že obrazný prostředek dokáže zaujmout a upoutat čtenářovu pozornost. Prostřednictvím obrazů sděluje autor také svůj názor a hodnocení daného jevu, jelikož tyto prostředky v sobě obsahují pozitivní nebo negativní příznak. Obrazná pojmenování užívaná v publicistice nebývají příliš složitá na porozumění, poněvadž autorovou snahou je, aby byl text srozumitelný velkému množství adresátů. Pro publicistické texty je dále příznačné užívání frazeologismů, tj. ustálených slovních spojení, jejichž celkový význam je neodvoditelný z dílčích významů jednotlivých částí tohoto spojení (Junková 2010, s. 149).

V současné publicistice se setkáváme s tendencí k vytváření neologismů a okazionalismů, neboť „pro současnou publicistiku je typická rychlá potřeba nových pojmenování. Ta,“ píše B. Junková (2010, s. 84), „se buď vytváří přímo v publicistickém prostředí, nebo se přejímají z jiných funkčních stylů. Nejvíce se v publicistickém stylu užívá prostředků stylu odborného a prostě sdělovacího.“ V současných publicistických textech se neologizování projevuje především užíváním slov cizího původu, zkratk a zkratkových slov a vytvářením nových slov domácího původu. Vznikají často také okazionalismy, tj. slova reagující na aktuální situaci, která se ovšem většinou nezačlení do jazykového systému, nýbrž po nějaké době opět zaniknou. V okazionalismech se odráží autorovo subjektivní vnímání a hodnocení, často slouží pro pobavení a prezentování autorovy schopnosti jazykové hry. Okazionalismy mohou být subjektivní a příznačné pouze pro jednoho autora, který je v určité komunikační situaci vytvoří, jsou „tedy výsledkem ‚individuálního řečového aktu‘“ a vznikají „v daném okamžiku myšlenkového pochodu a jeho řečové realizace“ (Staněk 2002, s. 57–67). Některé okazionalismy se ovšem dostanou do širšího povědomí a bývají po dobu své existence začleňovány do promluvy většího množství mluvčích. Okazionalismy se tvoří shodnými slovotvornými postupy jako jiná nová slova, nicméně v některých případech dochází i k porušování slovotvorných pravidel právě pro dosažení většího aktualizacího účinku.

„Užití neobvyklého, neočekávaného, překvapivého okazionalismu mezi prostředky obvyklými oživuje vyjádření, přitahuje pozornost, zejména když některé příležitostné názvy nemají vzor v existujících slovních typech a víceméně deformují slovtvornou normu“ (Staněk 2002, s. 57–67).

Užívání komunikačních modelů

Jevem opačným ke snaze o aktualizaci je modelovost vyjadřování. Ta usnadňuje publicistům rychle reagovat na nejnovější informace, jelikož rychlost a aktuálnost přinášení zpráv je zvláště v době, kdy mezi sebou konkuruje spousta médií a zpravodajských periodik, pro žurnalistiku obzvláště důležitá. Proto vznikají určité komunikační modely a schémata, která práci publicistům usnadňují. „Modelovost sice obsahuje prvky stereotypu, to ale není v novinách vždy na závadu. Ani čtenář není většinou ochoten věnovat četbě novin velké množství času a právě modelovost kompozice jednotlivých deníků a stavba jednotlivých komunikátů mu napomáhá lépe se v novinách orientovat a vyhledat si popřípadě jen ty informace, o něž má zájem“ (Junková 2010, s. 45). Modelové vyjadřování je vhodnější u publicistických textů s funkcí informativní, neboť při snaze ovlivnit čtenáře a přesvědčit jej uspěje autor lépe užitím neobvyklých a originálních výrazů. Také se autor snaží porušit stereotypnost zvýrazňováním některých částí textu, doplňováním titulků a podtitulků, obrazovými a ideografickými prostředky. „Modelový charakter,“ píše E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 249), „má už kompozice jednotlivého čísla novin, rozsah a sled umístění rubrik v tisku, v rozhlasu a televizi zase pravidelný sled informací z domova a ze světa.“

Některé jazykové prostředky, zejména frazeologická nebo obrazná pojmenování, napomáhající aktualizaci publicistických textů s častým užíváním automatizují a ztrácejí svou původní aktualizací funkci. Tento proces vznikání a zanikání jazykových prostředků, aktualizace a automatizace je rysem pro publicistiku velmi výrazným. Publicistika odráží nejen současnou historickou a společenskou situaci, nýbrž také jazykový vývoj. „Texty žurnalistického stylu jsou polem, v němž probíhají významné proměny norem jazyka, a žurnalistický styl také na vyjadřování uživatelů jazyka nejvíce působí. Nadto je tu silná vázanost stylu na dobu, neboť nejen obsah, ale i lexikum signalizuje dobu vzniku textu a mnohdy je užití vyjádření jen v té určité době plně srozumitelné“ (Minářová 2017).

2.2 Funkční styl prostěsdělovací

Druhým funkčním stylem projevujícím se v internetové komunikaci je styl prostěsdělovací. Jedná se o styl běžného každodenního neformálního dorozumívání, který není vázán nějakými pravidly. Týká se především komunikace soukromé, která je nepřipravená a vzniká spontánně v určité situaci. Na aktuální situaci a kontext se váže i výběr a uspořádání jazykových prostředků. Prostěsdělovací styl umožňuje využívat veškeré vrstvy jazyka, od knižních prostředků po výrazy slangové a vulgární, a jejich chápání jako vhodných či nevhodných závisí na samotných mluvčích, jejich vztahu k jazyku, k ostatním komunikantům a komunikační situaci. Základní funkcí prostěsdělovacího stylu je funkce sdělovací (komunikační), významná je rovněž i kontaktní (fatická), kterou se rozumí „zaměření komunikátu na příjemce, ohled na něj ve všech složkách výsledného sdělení, tj. jak v tématu a jeho uchopení, tak ve výběru jazykových prostředků“ (Čechová et al. 2008, s. 193). Jak M. Krčmová (in Čechová et al. 2008, s. 193) dále uvádí, v některých komunikacích převládá funkce fatická nad sdělovací, „hovor probíhá jen proto, aby dal produktor příjemci najevo, že se o něj zajímá, aby uspokojil potřebu komunikovat“.

Komunikáty prostěsdělovacího stylu se uskutečňují nejčastěji ve sféře soukromé, proto zde většinou nedochází k nějaké jazykové nebo stylistické kontrole, která mnohdy není ani vyžadována. Při běžné komunikaci převládají texty, které vznikají okamžitě jako reakce na řeč jiného mluvčího či nějaký podnět, a účastníci takové komunikace si své projevy předem nepřipravují. Zároveň ale i v každodenním životě existují určité opakující se situace, zkušenosti, na které reagujeme povětšinou podobným nebo stejným způsobem, proto by se dalo říci, že i některé komunikáty vzniklé v běžných situacích jsou do určité míry předem promyšlené. J. Hoffmannová (2016, s. 45) mluví v této souvislosti o tzv. situačních scénářích, které se odehrávají právě na základě opakování určitých životních situací: „Scénáře, rámce, plány, mentální modely máme už ‚připraveny‘ v našem ‚zásobníku‘ znalostí a zkušeností, v naší předpokladové bázi (...); a pokud se dostaneme znovu do stejné nebo obdobné situace, pouze je aktivujeme a aplikujeme – včetně příslušného jazykového ‚pokrytí‘, výrazových stereotypů.“ Mezi takové projevy patří např. pozdravy, ale také typické jazykové prostředky vyplývající z naší společenské a sociální role, nebo z konkrétních situací, jimž jsme vystaveni (např. při nakupování

v obchodě). Zároveň každý mluvčí má své vlastní *situační scénáře*, kterými on sám obvykle reaguje na určité situace.

2.2.1 Vlastnosti komunikátů prostěsdělovacího stylu

Jak bylo již naznačeno, mezi základní faktory, které mají vliv na charakter komunikátů prostěsdělovacího stylu, patří spontánnost, vázanost na konkrétní situaci a využívání všech vrstev jazyka. Texty zpravidla nemívají přesně danou strukturu, spíše se jedná o volné asociativní řazení. Ačkoli komunikáty vznikají k nějakému konkrétnímu tématu, ne vždy je dodržováno po celou dobu, mnohdy od něj autor (často i nezáměrně) upouští. Jednotlivé motivy se často objevují i opakovaně, např. proto, že chce mluvčí ještě nějaké informace doplnit nebo naopak změnit.

Mluvenostní charakter komunikátů

Dalším příznačným rysem je mluvenost. Texty v běžné komunikaci vznikají spíše v projevu mluveném (při běžných každodenních událostech), nicméně prvky mluvenosti se odrážejí i v psané podobě. Při mluvené řeči nebývá kladen takový důraz na jazykovou správnost, tolerují se odchylky od spisovné normy, které jsou mnohdy i vyžadovány. Odlišnost od psaných projevů „je založena na tom, že mluvený projev je ve své podstatě kontinuální a v jednotlivém výpovědním úseku jsou jednotky (slabiky, slova), zvukově spojeny natolik, že plynule přecházejí jedna v druhou, zatímco psaná forma je (bez ohledu na to, zda se užívá písmo ideografické nebo fonografické) diskontinuitní“ (Čechová et al. 2008, s. 195).

Zvlášť pro mluvený jazyk je rozhodujícím faktorem situace a doba, v níž se komunikace odehrává, a také charakter mluvčího a adresáta. „Mluvená řeč,“ uvádí S. Čmejrková (2011, s. 32), „nese zpravidla znaky setkání tváří v tvář a spolu s ním rysy dialogické interakce.“ Text je více otevřen komunikační situaci, použitím gest a ukazovacích zájmen nebo příslovcí odkazuje ke konkrétním skutečnostem. Pro mluvenou řeč je typické tvoření pauz a odmlk, které slouží nejen k oddechu, ale i k utřídění myšlenek a k rozmyšlení, jak následně pokračovat; dále tvoření nedokončených výpovědí a používání vycpávkových slov. Často se vyskytují

„tzv. chybné začátky, kdy mluvčí zahájí svou řeč nějakou větnou konstrukcí, ale pak se rozmyslí, vrátí se na začátek a začne znova“ (Čmejrková et al. 2011, s. 34), dále chyby ve větné stavbě, jako jsou kontaminace (křížení vazeb), zeugma (zanedbání dvojí vazby), atrakce (skladební spodoba) a anakolut (vyšinutí z větné stavby) (Čechová et al. 2011). Mezi další typické projevy mluvené řeči patří oslovování, vsuvky, osamostatňování větných členů; vlivem emočního nebo psychického rozpoložení dochází také k zadržávání a přeroknutí. „Mluvený projev“, píše S. Čmejrková (2011, s. 34), „je-li nepřipravený a spontánní, zpravidla nese stopy časového tlaku, v němž vzniká. Psaný projev umožňuje vše si předem promyslet, rozvrhnout, opravit, znovu zformulovat, vylepšit, přepsat.“

Pronikání nespisovnosti

V projevech prostěsdělovacího stylu nejsou vyžadována přísná jazyková pravidla, jako je tomu např. u odborného nebo administrativního stylu, spíše se jedná o normy volné, které jsou osvojovány v procesu komunikace. „Ve vztahu k národnímu jazyku je pro prostěsdělovací styl základem běžně mluvený jazyk/běžná mluva, funkční podoba národního jazyka, která může být z hlediska strukturního naplněna kteroukoli varietou (spisovný jazyk, interdialekt, obecná čeština jako interdialekt, který se dostává do pozice nižšího standardu, dialekt)“ (Čechová et al. 2008, s. 201). Typické projevy pronikání nespisovnosti jsou užívání nespisovné koncovky *-ej* u adjektiv a zájmen, koncovky *-ma* v sedmém pádě plurálu, dále vyslovování protetického *v-* (v nářečí protetické *h-*). Tyto rysy, ačkoli jsou typičtější pro mluvený jazyk, se velmi často vyskytují i v projevu psaném. Z hlediska hláskosloví jsou typické dále změny kvantity (*dolu/dolů, nevim/nevím*), z tvarosloví pak varianty *bych/bysem, mohl/moh*. „Zajímavý je také sklon k personifikaci a animizaci (životné tvary místo neživotných: *dát si fr'ana/panáka, koupit fiata, mít mobila*)“ (Hoffmannová et al. 2016, s. 48).

V projevech prostěsdělovacího stylu je užívání nespisovných výrazů tolerováno, i komunikanti znalí zásad spisovného jazyka se totiž uchylují k nespisovným variantám. Vždy záleží do značné míry na konkrétním mluvčím, na jeho znalostech, komunikačních dovednostech, schopnosti přizpůsobit se rozličným komunikačním situacím, ale také na prostředí a tématu komunikace. „Kompetentní mluvčí,“ uvádí J. Hoffmannová (2016, s. 33), „kteří ovládají diferenční prostředky příslušných variet (např. spisovné a obecné

češtiny), užívají při nespisovném dorozumívání i spisovné prostředky – buď bezděčně, citátově (slovní zásobu ze spisovné oblasti vyjadřování, mj. terminologii), nebo jako součást jazykové hry, ironicky, pro ozvláštňení řeči.“ Pro běžnou komunikaci je mimo využívání různých vrstev národního jazyka příznačné i pronikání slov cizích nebo přejatých. U mladší generace se setkáme převážně s používáním anglicismů, které bývají mnohdy do jisté míry počeštěné, u starší generace se jedná spíše o germanismy. Není výjimkou ani zakomponování výrazů z jiných jazyků, častá jsou např. slova z latiny (*de facto*, *suma sumárum*). Významná je také expresivita, např. v užívání deminutiv, eufemických nebo dysfemických výrazů, často také výrazů hanlivých, až vulgárních.

Kompozice komunikátu

Specifická je i stavba komunikátů prostěsdělovacího stylu. Především se vyznačují volnou strukturou, asociativním řazením výpovědí, někdy i témat a motivů, opakováním určitých pasáží, doplňování hlavního tématu jinými, vedlejšími sděleními. Komunikáty bývají považovány za stylisticky i syntakticky nepříliš propracované, což ovšem není příliš vhodné, jak uvádí M. Krčmová (in Čechová et al. 2008, s. 204): „Spontánnost komunikátu a většinou i mluvenost vedou k tomu, že není vždy zcela jasně intonačně vymezena hranice výpovědních celků a u některých mluvčích je pak obtížné sledovat hranice výpovědí, a tudíž analyzovat jejich stavbu.“

Kontakt mezi komunikanty bývá nejčastěji přímý, autor i příjemce jsou v témže okamžiku na stejném místě, mluví spolu *tváří v tvář*. V současné době se ale stále více uplatňuje kontakt nepřímý, zprostředkovaný. Psané komunikáty, jako byly zejména dopisy, dnes nahrazuje především komunikace elektronická. Ta může probíhat různými způsoby za použití nejrůznějších technologií. Se stále rozvinutějším a dokonalejším technickým vývojem není zprostředkovaná komunikace omezena pouze na písemnou formu, nýbrž umožňuje dorozumívání se i telefonickým hovorem, při němž se mluvčí navzájem slyší, mohou na sebe ihned reagovat, zároveň některé technologie nabízejí i obrazový přenos (videohovor). J. Hoffmannová (2016, s. 43) upozorňuje na nepříliš vhodné označení kontaktu přímého jako bezprostředního, jelikož „bezprostřední ve významu hodnotícím znamená spontánní, živý; a právě mnoha elektronicky zprostředkovaným komunikátům rozhodně živost a spontánnost nechybí.“ Při komunikaci zprostředkované může docházet k časové prodlevě mezi autorovým výrokem

a reakcí adresáta, také zde chybí mimojazykový kontakt a neverbální projevy, které řeč doprovázejí. Přesto lze i v elektronické komunikaci určitými způsoby znázornit nějaké mimoslovní projevy (emoce se naznačují pomocí emotikonů, pauzy v řeči třemi tečkami apod.).

Ačkoli psané a mluvené texty vykazují jiné charakteristické rysy, které jsou mnohdy protikladné, dochází v mnohých komunikačních situacích ke křížení těchto specifických vlastností. Používání mluvenostních prvků je typické pro soukromé projevy, v nichž nebývá tolik kladen důraz na správnou jazykovou a formální stránku. Ve veřejné sféře očekáváme preciznost a dodržování zásad pro psané texty, ovšem právě internetové a mediální komunikáty jsou příkladem veřejné komunikace, v níž bývají tato pravidla často porušována. „Mediálně mluvené texty,“ píše P. Mareš (in Hoffmannová et al. 2016, s. 21), „jsou často formulovány tak, že se svou podobou přibližují k textům psaným, a naopak některé psané texty svou výstavbou více či méně odpovídají spontánnosti, improvizovanosti, neuzavřenosti a kontaktovosti typické pro mluvené a neformální vyjadřování. Výrazný vliv na tuto situaci mělo masivní rozšíření prostoru pro psanou veřejnou komunikaci, které přinesl internet.“

Stejně jako jakákoli komunikace běžné každodenní sféry se i elektronická/internetová může uskutečňovat ve veřejném nebo neveřejném prostoru. Podmínkou pro veřejnou komunikaci nemusí být pouze větší počet účastníků, protože např. rozhovor mezi několika rodinnými příslušníky nebo přáteli je stále hovorem důvěrným. Jako soukromý se chápe kontakt probíhající v uzavřeném prostoru mezi mluvčími, kteří se znají. Taková důvěrná komunikace může ale probíhat i v prostředí veřejném a mohou ji sledovat i jiní mluvčí, kteří se samotného hovoru neúčastní. Není jednoznačné, zda tuto konverzaci považovat za veřejnou nebo neveřejnou, poněvadž komunikanti si mohou, ale ani nemusí být vědomi přítomnosti dalších lidí, kteří zároveň do rozhovoru nezasahují a nemusí ho ani vnímat.

„Zvláštní (nikoli prototypické) postavení pak mají (z hlediska vztahu mezi komunikanty) rozhovory typu ‚small talk‘ (konverzace mezi lidmi, kteří se náhodně setkali v čekárně, na sousedních sedadlech v autobuse, u stolu v restauraci) a dialogy založené na asymetrii institucionální – při nákupech, využívání různých služeb, u lékaře atd.“ (Hoffmannová et al. 2016, s. 46). Takové dorozumívání probíhá ve veřejném prostoru, mezi účastníky, kteří se neznají, a probírají se témata společná široké veřejnosti, témata, která neurazí (např. počasí, společenská situace, kultura). Internetová nebo

elektronická komunikace soukromá probíhá nejčastěji prostřednictvím e-mailů, SMS nebo *chatů*, veřejná pak v diskusních fórech, *chatovacích místnostech* apod.

3 Jazykové prostředky zjištěné analýzou materiálu

Každý jazyk se neustále vyvíjí, působí na něj veškeré faktory vyplývající z aktuální společenské situace, ze stále se měnících rysů společnosti, mezilidských vztahů i ze situace politické, ekonomické, průmyslové. Vliv modernizace a globalizace, procesů, které jsou pro současnou dobu příznačné, se odráží i v jazyce, ve způsobu, jakým spolu lidé hovoří, jak spolu jednají a jak se k sobě chovají. Modernizace nesouvisí pouze s rozvojem nejrůznějších komunikačních technologií, které umožňují rychlý kontakt a přenos informací, nýbrž také se samotnou podobou jazyka. Ten se snaží reagovat na aktuální trendy, přizpůsobit se modernímu světu, být také moderní. Působit moderně a mluvit moderně je potřeba, kterou vidíme především u mladší generace. Tito mluvčí chtějí, aby jejich jazykový projev odpovídal současnému světu, čehož se snaží dosáhnout různými způsoby a prostředky. Symboly pro moderní dobu jsou volnost, neomezené možnosti, také snaha nebýt svazován pravidly. V jazyce se tyto tendence projevují neochotou k dodržování pravopisných pravidel, volností ve vyjadřování, kombinováním prostředků z různých vrstev jazyka i z odlišných jazyků, nedodržováním žánrové a stylové formy. Některé tyto projevy mohou text obohacovat, ozvláštňovat, a mluvčí tak vytváří neobvyklý zajímavý komunikát. Často ovšem vznikají i nepříliš zdařilé komunikáty mající nižší jazykovou i stylovou úroveň, zejména právě kvůli nedodržování pravopisu a užívání především nespisovných, argotických a vulgárních lexikálních prostředků.

Kvalitu komunikátu ovlivňuje také literární a kulturní znalost. Čtením literatury se rozšiřuje slovní zásoba, ale také se zlepšuje schopnost vyjadřování. A právě nedostatečným zájmem o četbu u velké skupiny mluvčích mladší generace nedochází k onomu rozvoji jazyka a vyjadřovacích schopností. V takových projevech se pak setkáváme spíše s kratšími nerozvitými větami, s častým opakováním stejných slov, s odbíháním od tématu, neschopností dodržet větnou stavbu apod. Příznačné je hromadění vět ve slučovacím poměru, věty vedlejší bývají především přívlastkové nebo důvodové. Nesetkáme se příliš ani se složitějšími větnými konstrukcemi, spíše převažuje jednoduchost a přímočarost.

V otázce intertextovosti lze hovořit o snaze mluvčích zakomponovat do projevu citace a výroky jiných osob. Spíše než o citáty osobností z oblasti literatury, vědy nebo historie se ale jedná častěji o osoby veřejně známé v širším okruhu lidí, tedy populární

celebrity ze světa *showbyznysu*, slavné díky filmům, hudbě, televizním reality show apod. Mnozí mluvčí si často berou také tyto celebrity za vzor vyjadřování, ačkoli jejich jazyk nebývá mnohdy na příliš vysoké úrovni. Ovšem i to souvisí se snahou o modernost, lidé se chtějí vyjadřovat jako ti slavní a oblíbení, přejímají jejich výrazy a podobu mluvy, aniž by ji ale podrobili konstruktivnímu hodnocení.

Dalším vlivem působícím na současný jazyk je také vznik tzv. masové společnosti, čímž „dochází k obrovské standardizaci způsobu života, ale též uvažování a hodnot, působením masmédií se stává společnost značně uniformní“ (Daneš a kol. 1997, s. 12). Snaha o standardizaci probíhá i uvnitř národního jazyka. Požadavkem poměrně velkého množství mluvčích je, aby se výrazy obecné češtiny (tj. nespisovného jazyka) pro své aktivní a časté užívání staly součástí jazyka spisovného, tudíž standardní formou. Kombinování různých vrstev se téměř nevyhneme, ani to není vždy žádoucí. Je ovšem důležité rozlišovat, kdy je užití onoho konkrétního lexika vhodné a kdy naopak. K tomu však v současné komunikaci mnohdy nedochází a mohou tak vznikat konflikty.

3.1 Verbální agrese a zesměšňování názorů druhých

Jednou z hlavních zásad správné komunikace je zdvořilé chování. Tím je usnadněn komunikační přenos, porozumění a také splnění komunikačního cíle. Požaduje-li mluvčí od adresáta pomoc, radu nebo vykonání nějaké činnosti, dosáhne svého cíle lépe, bude-li se svým komunikačním partnerem jednat zdvořile a slušně. Nezdvořilé chování znesnadňuje dorozumívání, nebo mu dokonce zabraňuje. Zdvořilost se projevuje v mnoha ohledech, jednak v užívání charakteristických slov a frází, jako jsou pozdravy, oslovení, poděkování apod., ale také v samotném přístupu mluvčího k adresátovi a k obsahu komunikátu. Nezdvořilé chování vzniká nejen na straně autora, ale může vycházet i z recipientovy reakce. V souvislosti s tím vznikla *teorie o zachování tváře* (Brown, Levinson, 1987), která vychází z předpokladu, že autor i adresát si chtějí zachovat tvář, tj. komunikovat s partnerem uctivě, zdvořile, neatakovat jej a respektovat jeho názory a postoje. Na tuto teorii navázal Culperer (1996) a vymezil pojmy *pozitivní* a *negativní nezdvořilost*. Pozitivní nezdvořilostí se rozumí „strategie mířící k poškození adresátovy pozitivní tváře – např. otevřené vyjadřování nezájmu o téma nastolené komunikačním partnerem, odmítání existence sdílených znalostí a zkušeností, uvádění témat, o nichž je známo, že jsou adresátovi nepříjemná, (...) užívání výrazů, o nichž mluvčí důvodně

předpokládá, že jsou adresátovi nesrozumitelné“ apod. (Hirschová 2017). Nezdvořilost negativní pak zahrnuje přímý útok na adresáta – „zastašování, zesměšňování, bagatelizování, zveřejňování takových informací o adresátovi, které ten považuje za intimní, zdůrazňování převahy nad adresátem aj.“ (Hirschová 2017).

Mezi projevy nezdvořilého chování patří např. ironie, sarkasmus, nepoužívání pozdravů a oslovení, užívání vulgarismů a hanlivých pojmenování. Jako neuctivé bývá chápáno i používání tabuizovaných slov a témat, hrubé vyjadřování a také záměrné vyvolávání konfliktu. Jazykový konflikt může vzniknout nejen přímým atakem na adresáta, nýbrž je ovlivněn mnoha lingvistickými i sociologickými rozdíly. Důvodem bývá odlišnost „v komunikaci verbální i neverbální, kulturní specifika v normách chování, rozdíly v hodnotových strukturách, postojích, mentalitě, temperamentu aj. účastníků komunikace individuální nebo skupinové“ (Hlavsová 1991, s. 256–263). Konflikty v komunikaci mohou vznikat nezáměrně, např. jazykovou bariérou, nepochopením sdělení, nedostatečným kontaktem, ovšem jejich vyvolání může být i záměrné. To je způsobeno především postoji a názory pramenícími z předsudků a kulturních stereotypů a z neschopnosti akceptovat názor druhého.

Typickým příkladem komunikačního konfliktu je jazyková nebo také verbální agrese. Tou se rozumí „jakékoli záměrné atakování osobní integrity (tváře) adresáta pomocí jazyka, a to i takové, které není vulgární“ (Hirschová 2017). Agrese tudíž nemusí spočívat pouze v konkrétních jazykových prostředcích, jelikož vzniká primárně z autorovy intence, kterou je adresáta poškodit, urazit, zesměšnit apod. Mluvčí svým hrubým vyjadřováním a atakováním ostatních komunikantů a jejich projevů ovšem poškozuje i sám sebe, jelikož vyvolání konfliktu spustí často řetězovou reakci, kdy se příjemce zprávy brání a sám může zpětně autora verbálně napadnout, popř. se do takové konverzace zapojí i ostatní účastníci komunikace. Hrubé vyjádření (např. užití nadávky, vulgárního slova) nemusí být vždy cíleno na konkrétní osobu, nýbrž může vzniknout jako bezprostřední reakce na nějaký podnět nebo sdělení. Protože v tomto případě není záměrem někoho poškodit, často k jinému konfliktu nedochází a autor se mnohdy i za své vyjádření omluví. „Naproti tomu případy, kdy mluvčí hodlá adresáta cíleně kritizovat nebo urazit, ať už tím kompenzuje skutečný či domnělý předcházející konfliktní krok komunikačního partnera nebo ve snaze získat nad ním převahu, bývají formulovány nepřímou, často ironicky, což mluvčímu umožňuje se od nezdvořilosti distancovat“ (Hirschová 2017).

Záměrná verbální agrese je typická ve vypjatých komunikacích (např. hádkách) a častěji než v přímém kontaktu se s ní setkáme v internetových komunikacích. Zde je to způsobeno především anonymitou, kterou se uživatelé internetu při svém chování a vyjadřování zaštiťují, a proto nepocítují příliš velkou zodpovědnost za své výroky. A právě internetové diskuse jsou toho příkladem, poněvadž „v nich většina příspěvků bývá zaměřena na vyjádření nesouhlasu s autorem výchozí stati, resp. s diskutujícími, kteří s ním souhlasí“ a mluvčí „atakuje jejich názory a předpokládané postoje, a to často velmi vulgární a agresivní formou“ (Hirschová 2017).

Jak už bylo řečeno, verbální agrese nemusí spočívat pouze v konkrétních lexikálních prostředcích, nýbrž může vyplývat z celého sdělení či z významu dílčích částí autorova výroku. Takovým příkladem mohou být i zdánlivě neutrální výpovědi, které ovšem mají za cíl zesměšnit názor jiného diskutujícího, popř. nějakou činnost či situaci. V diskusích se setkáme s příspěvky, v nichž **autoři hodnotí negativně osobu, o níž se hovoří v článku**, a to v kratších větách: *Babiš je očividně zcela odtržen od reality.;* *Nejsem zastáncem oko za oko, ale tyhle ubožáky kteří si musí neco dokazovat mlácením žen bych půjčil parte frajeru s letlampou a klestema.;* i v delších úsecích: *Estébák je počítačový negramot a protože se nemá čím chlubit reálně, tak si musí holt něco vylhat. Ostatně to je jeho jediná odbornost. Oh pardon, vlastně vedle obcházení zákonů.;* či **jiného účastníka internetové diskuse**: *Na co narázíte? Byť mám k vládním nápadům a opatřením mnoho výtek tak je dodržuji. Vaše infantilní mrknutí znamená co přesně?;* *Chtěl jsem s vámi diskutovat, avšak adolescentní smajlíky racionální diskuzi vylučují.;* *To jste se asi vy právě vrátil z Marsu, protože stačí zabrousit do jiných plátků, než je tenhle, a je tam to, co jsem psal. Ale vy jako pravověrná kobliha se nezapřete, za každou cenu za Babiše.*

Zesměšňovány jsou také různé **organizace**: *Nejsou ty neziskovky dementní? Když zachraňuju tonoucí, tak vidím – je tmavé pleti – odvezu ho do domoviny na africký břeh.... Když se potopí loď u Itálie a všichni jsou bílí logicky je dovezu do Evropy.... Nepovezu je do Afriky.;* **instituce**: *V oxymóronech si EU přímo libuje, ale sranda to moc není. Z EU se stává spolek, kterému velí horda nikým nevolených fašounů.;* **podniky**: *Přesně. Házet v ANOfertu kuřata do drtiče jde i bez maturity...;* **filmy a dokumenty**: *Diskuse o ničem, totální hloupost na pochodu. Koukl jsem na To po tom. Dělá to nějaká holka. "Odborné názory" posbírané z bulváru... Jak V síti. Vytráskat s perverze sousto pro bulvár. Pár smolařů odsoudit pro lynčující dav ulice a jede se dál.;* *Ježiš, za co? Proč zase tahle*

roztahnožka? To máme tak zoufalý nedostatek hereček? Nějaké filmy o Boženě Němcové jsem viděl, myslím, že byly z let dávno minulých, takže si teď radši nebudu kazit dojem.

V některých případech nechce autor vyjádřit svůj názor přímo a používá místo toho **opisnou formulaci**: *Takovou reakci může napsat jen nechytrák, co v životě nedržel kosu, hrábě a vidle v ruce.; Normální čtenář by pochopil, při pohledu na příspěvek hned nad tímto, že jsem se uklíkl.; Hmm..a někteří vyvolení jedinci mají k tomu ještě hlavu...; Velmi intelektuálně nesmělá skupinka pomatenců...; To by ale nesmělo cca 30% mých spoluobčanů s volebním právem mít místo mozku z másla kostku.*

Setkáme se také s **negativním hodnocením vyjádřeným pomocí nějaké filmové nebo divadelní repliky**: *Systém funguje dobře, to nemohu říct. Ale máme tady jeden takový .. nepěkná věc.; Je to hnus velebnosti. Myslel jsem, že pohraniční stráž USA již vyfasovala od Bidena motorové čluny a společně s mexickými pašeráky lidí vytvořila firmu Cháron s. r. o. a převáží nešťastné běžence přes Rio Grande a oni je v ní zatím nechávají topit. Fuj.;* *Ten člověk lže jako když stiskne, pane inspektore.*

Polemika s názory druhých bývá často přínosná, může obohacovat nejen mluvčího, který ji vyvolá, ale i ostatní komunikanty. Měla by ale vždy probíhat slušně, mluvčí by měl s respektem a zdvořilostí reagovat na osobu, s níž diskutuje, konstruktivně vyjádřit svůj názor a přijímat argumenty druhé strany. Pokud ale takto diskutující nepostupuje a místo slušného chování napadá a uráží svého komunikačního partnera, nebývá taková komunikace přínosná ani pro jednoho z diskutujících. Účastníci internetových diskusí se většinou o nějakou konstruktivní polemiku nesnaží a ihned se uchylují k nezdvornosti. Mnohdy se zdá, že ani nepřečtou celé autorovo vyjádření a okamžitě reagují na nějakou informaci v textu, se kterou nesouhlasí, a začnou se proti ní vymezovat. Po vyjádření nesouhlasu ale nedávají autorovi prostor, aby je přesvědčil, obhájil se, popř. dovysvětlil své stanovisko, a nechtějí s ním debatovat. A i když se pisatel snaží svá tvrzení vysvětlit těm, kteří mají jiný názor, moc prostoru a možností se mu nedostává, jelikož druzí nejsou takové debatě nakloněni. Pokud se ovšem mluvčí ihned uchyluje k neslušnému chování a verbálně napadá a uráží komunikanta, s nímž nesouhlasí, vyvolává tím často agresi i na straně autora výroku, a dochází tak k nepříjemné hádce, která většinou nemá žádné konstruktivní vyústění, končí pouze tím, že jedna strana (nebo i obě dvě) v ní nechce dále pokračovat a hovor přeruší.

Zesměšnění názoru druhého diskutujícího nemusí být vždy autorovým záměrem. Reaguje-li na nějaký příspěvek např. vtipnou filmovou replikou, může to být z důvodu pobavení ostatních diskutujících. Mluvčí si mnohdy ale není (a ani nemůže být) vědom

všech účinků, které taková reakce vyvolá, a může tak, byť nezáměrně, autora urazit. V případě užívání filmových, divadelních nebo literárních replik to může být dáno i nedostatečnou znalostí jejich významu, ať už na straně autora příspěvku nebo toho, kdo na něj reaguje. K zesměšňování ale dochází velmi často i záměrně, patrně kvůli snaze mluvčího vyjádřit vlastní bezchybnost a neomylnost a prosadit svůj názor na úkor druhého.

3.2 Jazykový humor

Pro naše vyjadřování je charakteristické, že se jej snažíme vždy nějak ozvláštnit, ať už se jedná o projev mluvený či psaný. Svou řečí chceme např. vyjádřit myšlenku jiným, neobvyklým a zajímavým způsobem, ale především je naší snahou adresáty zaujmout a mnohdy také pobavit. Jazykový humor bývá velmi častým aktualizacním prostředkem v různých typech komunikace. Setkáme se s ním především v mluvené řeči, která je mu lépe přizpůsobena a nabízí široké možnosti pro vytváření komiky. Protože se při mluvené komunikaci téměř nelze ubránit neverbálním projevům (gestům, mimice, výrazům obličeje a bezprostředních fyzickým reakcím), bývají tyto často i doplněním humoru, o nějž se mluvčí pokouší.

Jako negativní zdroj humoru působí v mluvené řeči jazykové odlišnosti a vady. Mluvčí s řečovými vadami, jako jsou dyslálie (vadná výslovnost jedné či více hlásek), huhňavost, rotacismus (ráčkování), koktavost apod., bývají často terčem posměchu posluchačů a ostatních účastníků komunikace. „Ale působení jazykové komiky nezasahuje jen jednotlivce,“ píše J. V. Bečka (1946, s. 71–78), „nýbrž i celé skupiny lidí, ba i celé národy. Tam, kde jsou větší rozdíly nářeční, posmívají se obyvatelé jedné vesnice obyvatelům vesnice druhé pro jejich dialektické zvláštnosti. Podobně se často posmívají příslušníci jednoho národa příslušníkům národa jiného pro způsob jejich mluvy, která se jim zdá směšná.“ Komicky mohou na někoho působit ovšem i dialektické odlišnosti v rámci jednoho jazyka (nářeční varianty slov, způsob mluvy). V běžném neformálním hovoru může na někoho působit humorně užívání spisovného jazyka včetně slov knižních a zastaralých, nebo naopak používání slangových výrazů a slov z obecné češtiny ve formálních veřejných projevech.

V komunikaci psané vzniká jazykový humor jiným způsobem, „protože v písemném projevu je silně zastřena konkrétní situace, jež dovede v projevu mluveném

vytvářet velmi často komický účinek“ (Bečka 1946, s. 71–78). Komika v psaných textech je založena především na pravopisu a pravopisných odchylkách. Zejména pro komunikaci internetovou bývá typické např. záměrné zaměňování *i/y*, velmi často v reakci na projev mluvčího, který takovou chybu napsal, pro vyjádření posměchu nad pisatelovou nevědomostí (*To výš že jo, ti chitráku!*); dále kombinace písmen a číslovek (*hned jsem z5* (zpět)), záměna hlásek a hláskových skupin stejně znějících (*ten tvůj xicht* (ksicht), *jde to sqele* (skvěle), *jaxe máš* (jak se máš)), vytváření rýmů (*klid'o píďo, zdarec palec, no money no funny*) (Jandová et al. 2006, s. 147–148). Pro znázornění, že se jedná o humor, používá řada pisatelů rovněž různé emotikony.

3.2.1 Úprava jmen

V diskusních příspěvcích se mnohdy setkáme s tím, že komunikanti pro vytvoření jazykové komiky různými způsoby přetváří a komolí jména a příjmení ostatních diskutujících nebo osob, o nichž se v článcích a diskusích hovoří. Častým jevem je upravování jmen **známých osobností** (např. politiků, ministrů, osobností z kulturního či sportovního odvětví) **v souvislosti s jejich profesí nebo činností**: *Psychopat Spasitel Blábol I. věří svým lžím*; *Bureš* – odkazuje k premiéru Babišovi, věta *Tož Bláto ty důchodce spíš nechá dožít stářím....* odkazuje k ministru Blatnému, *Blekota z Hradu*; *dejte si flašku slivovice jako hradní notorik* k prezidentu Zemanovi, *Pitomio* značí poslance Tomia Okamuru.

Některá pejorativní pojmenování souvisejí také **se zjevem či vlastnostmi dané osoby**: *ten v červeném svetru* (myšleno místopředseda vlády Hamáček, který proslul mimo jiné nošením červeného svetru při jednáních), spojení *ušák koordinátor* směřuje k Babišovi a jeho vzhledu při nošení roušky, *projekt pana Japonce* je označení odkazující k Okamurově národnostnímu původu. Někteří diskutující se ve svých příspěvcích obracejí na tyto osoby a oslovují je: *Hami, kam na ty nápady chodíš?* (myšleno Hamáček), *Sbohem pane pryNulo* (plk. Prymula), *milý plukovníku* (rovněž plk. Prymula), *Bureši a Červenáčku* (Babiš a Hamáček).

Pejorativní zkomoleniny jmen se netýkají pouze veřejně známých osobností, ale také jmen uživatelů, kteří do diskuse přispívají. Někteří používají **příjmení diskutujícího ve spojení s podobným slovem**: *Páčlová jenom něco pácla* (uživatelka s příjmením Páčlová), **s hanlivým přívlastkem**: *prolhaný Slanina opět v akci* – uživatel Honza

Slanina. Někdy bývá příjmení uživatele použito jako označení skupiny lidí se stejným a dle pisatele hloupým názorem na určitou skutečnost: *Možná pár "valášků" se k následování najde* (diskutér jménem Valášek).

Přetváření a komolení jmen může vyvolávat úsměv a působit humorně; vůči osobám, jejichž jména jsou takto přetvářena, je to ovšem nezdvořilé a také urážlivé. Vtip a humor je věcí, která je společná všem lidem, některé legrace však mohou být lehce „na hraně“ a nemusí se jevit jako vhodné v kterékoli situaci. V užším okruhu mluvčích, kteří se znají, nebývá takový jazykový humor považován za něco nepatřičného a komolení jmen není použito s účelem urazit nebo zesměšnit. Pokud se ale pisatel takto vyjadřuje o účastnících komunikace, které nezná a oni neznají jej, vyvolává to spíše negativní reakci. Připodobňování jména k jiným skutečnostem, často v pejorativním smyslu, vytváří o nositeli jména negativní obraz, zesměšňuje jej a uráží. Mluvčí, jehož jméno bylo takto zneváženo, se nemá šanci proti této formě agrese nijak bránit, proto na takové výroky většinou nereaguje.

Jsou-li komolena a upravována jména veřejně známých osobností, vyvolá to většinou větší vlnu pobavení než u jednotlivců. Řada takových zkomolenin je používána širším okruhem mluvčích a není vázána pouze na jednu konkrétní komunikační situaci v diskusi, nýbrž pisatel toto pojmenování přebírá a užívá jej ve svém příspěvku. To se týká většinou aktuálně vymyšlených vtipných pojmenování veřejných činitelů, zejména politiků a ministrů. Je ovšem otázkou, zda je vhodné taková pojmenování používat ve veřejné komunikaci, v níž je přítomno velké množství neznámých komunikantů s různými a mnohdy odlišnými názory a postoji. Zároveň dochází k urážení těchto osob, někdy záměrně, v jiných případech pouze jako vedlejší jev snahy o pobavení.

3.2.2 Slovní hříčky

Upravování názvů a jmen za účelem zesměšnění není charakteristické v příspěvcích výlučně pro živé osoby, jelikož se velmi často setkáme i např. se zkomoleninami místních názvů nebo různými slovními hříčkami. Slovní hříčkou se rozumí „prostředek aktualizace výrazu vybudovaný buď na zvukové (řidčeji grafické) blízkosti slov (slovních spojení) s rozdílným významem, nebo na obnovení původního významu, který se významovým posunem slova setřel“ (Jelínek a Vepřek 2017a). Běžně je v komunikaci používáme za účelem pobavení, stejný účel měly slovní hříčky i ve sledovaných diskusních příspěvcích,

nicméně zde většinou spíše zesměšňují nějakou osobu, věc nebo názor. Některé slovní hříčky se časem ustálily a jsou vnímané jako prostředky automatizované. Z takových slov vznikly např. některé frazémy (*sliby chyby, pro dobrotu na žebrotu* apod.). „Častým zdrojem slovních hříček je paranomázie, tj. spojování slov tvořených ze stejného základu nebo slov náhodně zvukově (graficky) podobných. Např. *Co by vláda do ‚balíčku‘ měla vlastně vůbec zabalit?* (noviny)“ (Jelínek a Vepřek 2017a).

V diskusi jsme se setkali s příspěvky, v nichž autor použije jiné, podobně znějící slovo, které svým významem zesměšňuje osobu, o níž se hovoří, a zároveň podá vysvětlení a opraví se: *No není genitální? Pardon. Chtěl jsem napsat geniální.* V jiném případě použije pisatel rovněž podobně znějící slovo a slovní spojení, které tak vytvoří, už ale nerozvádí: *United Kondom* (namísto *United Kingdom*). Některé zkomoleniny názvů vznikají také částečně nevědomostí a neznalostí určitého pojmu. V tomto příspěvku: *Když byla ještě babička naživu, tak jsem byl uznávaný kremrolog. Uměla výborný kremrole* zesměšňuje autor výraz „kremlolog“, který je užit v článku, a jelikož nezná jeho význam, spojuje ho mluvčí se slovem podobně znějícím, které zná, a shazuje tak člověka, o němž se v článku hovoří. Na to navazovaly další podobné příspěvky, v nichž se autoři pokoušeli humorným způsobem vymýšlet slova nová založená na podobném principu, čímž také zesměšňovali původní smysl: *Již nyní se těším až zde příští týden vystoupí nějaký "whiteouselolog"; Máme my nějakého Pražsko-Hradologa?*

Někteří příspěvatelé za účelem humoru a pobavení vymýšlejí i **rýmy**: *Slunce, seno a pár facek, na nosáka vem si klacek.; Chráním sebe, zmlátím tebe...*, rovněž podle jména nějaké osoby: *motýl Blatný co je tam pr* platný.* Setkáme se i s aktualizovanými rýmovanými frazémy: *Kdo se směje poslední, ten má nejdelší vedení.* Někteří uživatelé se pokoušejí vyjádřit svůj názor k dané problematice pomocí **anekdoty**, kterou buď zakomponují do svého projevu, nebo napíší pouze ji. Např. jeden diskutující reagoval na článek pojednávající o politické a společenské korektnosti takto: *To prase uráží spíš některé bafuňáře... Za totáče bylo vepřové v Polsku také mnohem levnější, než v Praze. Dva koimbinátoři se tedy vypravili s Volhou na obchodní cestu do Polska. Koupili tam zabité prase, ale teď, jak s ním přes hranici? Oblékli ho tedy do zimníku, na hlavu mu upevnili klobouk, posadili dozadu na levou stranu a jeli na hranici. Polští pohraničníci chtěli vidět doklady. "Nezdržujte, tady soudruh tajemník má za tři hodiny termín v Praze!" Tak je promávlí, pak se jeden z těch celníků obrátí na druhého: "viděl jsi? Soudruh vypadal jak prase!"*

Používání slovních hříček nemusí působit vždy urážlivě, jsou-li užity vhodně, mohou text ozvláštnit a zpříjemnit nebo odlehčit komunikační situaci. V diskusích jsme se ovšem setkali spíše s takovými formami slovních hříček, které měly za cíl adresáta zesměšnit. Slovní hříčky a úpravy pojmenování, které vznikají z nedostatečné znalosti významu, způsobí mnohdy opačný účinek, než autor zamýšlí, jelikož cílem posměchu se stává sám autor. Takovým příkladem byla záměna výrazů *kremlolog*–*kremrolog*, jež vyvolala vlnu negativy, a mluvčí, kteří za účelem pobavení tyto výrazy zaměnili, se tak stali terčem kritiky a posměchu ze strany ostatních účastníků diskuse. Další snahou o vytváření humoru, kterou jsme mohli v diskusích pozorovat, bylo užití rýmů a anekdot. Stejně jako v přechozích případech i zde záleží vždy na tom, jakým způsobem a v jaké situaci jsou prostředky řečeny, protože nesprávné či nevhodné užití může působit urážlivě a znevažovat danou skutečnost.

3.3 Frazeologismy a obrazná pojmenování

Jako prostředek aktualizace příspěvků využívají pisatelé v diskusích frazeologická a obrazná pojmenování. Frazémy často používáme i v běžné mluvě, proto je řada mluvčích zařazuje i do svých veřejných projevů. „Frazémy jsou ustálená slovní spojení, která vystupují v textech jako hotové pojmenovávací jednotky“ (Junková 2010, s. 149). Ne všechna ustálená slovní spojení lze řadit mezi frazémy. O frazeologickém spojení mluvíme v případě, kdy význam celku je jiný než význam jednotlivých slov, z nichž se frazém skládá, a zároveň celkový význam není z těch dílčích odvoditelný. Frazeologické spojení rovněž obrazem pojmenovává určitou skutečnost, kterou lze jednoduše nahradit jedním slovem; proto o nich hovoříme jako o pojmenováních sekundárních. Mezi pojmenování primární by patřily např. terminologické názvy. „Idiomy a frazémy,“ píše M. Jelínek (in Grepl et al. 2008, s. 772), „vznikají posunem původního významu komponentů a automatizací takových posunů. Nejčastěji jde o posuny metaforické, ale význam komponentů se může měnit i posuny založenými na jiných principech.“ Frazémy také často doprovází nějaký expresivní příznak, kladný i záporný, který může vzniknout obměnou určitého spojení. Např. výraz *Kouká jak tele na nový vrata* je základní neutrální variantou, z níž může transformací vzniknout varianta s expresivním, vulgárním příznakem: *Vejrá/čumí jako tele na nový vrata* (Čechová et al. 2008, s. 179).

Frazeologická spojení slouží k aktualizaci jazyka a bývají používána pro oživení textu, pro pobavení a ozvláštňení. Pro frazémy platí, že to jsou spojení ustálená, přesto je jejich existence poměrně dynamická. Některé zanikají vlivem zastarávání a ustupují do pozadí, zároveň ale také vznikají frazémy nové, nejčastěji obměnou již existujících. Příčin zániku frazémů je několik. Vlivem společenského a průmyslového vývoje dochází k různým změnám, které se týkají i reálií použitých ve frazeologických spojeních. Např. místo staršího frazému *jet plnou parou* se dnes spíše užívá *jet na plný plyn*. Jiným důvodem zániku je archaičnost jednotlivých komponentů, které bývají nahrazovány novými a více frekventovanými synonymy (Čechová et al. 2008, s. 178). V současné jazykovědě je hojným jevem, že se v běžné komunikaci tradiční frazémy aktualizují nějakým expresivním, až vulgárním výrazem (*jsme v koncích – jsme v hajzlu/v prdeli, má z pekla štěstí – má z prdele kliku*). Obměna stávajících frazémů souvisí také s aktuální situací a často se tak vytvářejí okazionalismy, tj. slova „vznikající příležitostně v procesu tvoření textu zpravidla pro jedno konkrétní použití podmíněné kontextem“ (Martincová 2017). „Výrazným rysem frazeologie je omezená kolokabilita výrazu, tj. jeho schopnost spojovat se s jinými výrazy; tak výraz *krážem* je monokabilní, užívá se jen ve spojení *křížem krážem* (tj. ‚křížem křížem‘, napříč různými směry); obdobně zastaralý výraz *lub* se dnes užívá jen ve spojení *mít něco za lubem*, tj. něco tajně zamýšlet“ (Čechová et al. 2008, s. 180).

Frazémy bývají užívány v různých funkčních stylech a druzích komunikace. Používáme je v běžné řeči, mluvené i psané, nalezneme je ovšem i ve veřejných projevech, v reklamě nebo ve zpravodajství. Právě pro publicistický styl jsou velmi příznačné. Frazeologismů existuje několik druhů. „Nejrozšířenějším typem se jeví frazémy lidové a kolokviální, tj. ty, které jsou vlastní spontánní běžně mluvené komunikaci, např. *být trnem v oku, táhnout za jeden provaz, mít svatou trpělivost (...)*“ (Čechová et al. 2008, s. 254). V publicistice se hojně vyskytují frazémy sportovní (např. *domácí půda*), které jsou ale mnohdy užívány i v jiném než sportovním zpravodajství (např. *nasadit laťku vysoko*), dále frazémy knižní, literární, které často souvisejí s Biblií a náboženskou a mytologickou tematikou (*vstát z mrtvých, Achillova pata, být v jámě lvové* apod.) (Čechová et al. 2008, s. 255). Frazémy, které vznikají v prostředí publicistického stylu, nazýváme publicismy. „Považujeme za ně taková ustálená spojení,“ píše E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 255–256), „která vznikají v žurnalistice nebo ve sféře politického nebo společenského života i v profesní sféře a která jsou žurnalisty

maximálně využívána. Častá jsou spojení substantiva s jeho shodným atributem, např. *zorný úhel, klíčový význam, úhelný kámen, palčivá otázka, živná půda, horká půda aj.*“

3.3.1 Frazémy lidového původu

Frazémy lidové jsou taková ustálená spojení, která obsahují nějakou lidovou moudrost. „Řadíme sem lidová přísloví, pořekadla, části textů lidových písní nebo básní, např. *kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá; hledat jehlu v kupce sena (...)*, dále pak i pojmenování, která připomínají historické události nebo osobnosti, např. *donchuán (...)*, v neposlední řadě různé pranostiky, které se vztahují k přírodním jevům, např. *Svatá Anna chladna z rána; přijel Martin na bílém koni* apod.“ (Junková 2010, s. 154–155). Lidové frazémy bývají velmi často humorné a srozumitelné, proto jsou v komunikaci tak hojně užívané.

V internetových diskusích se vyskytovalo poměrně velké množství **frazologických spojení lidových**, ve své klasické podobě nebo i ve formě slangových výrazů, např. *Blatným to dorazíme, i když ten za to ani nemůže, protože neví, která bije; Kdo nerozezná náhradu škody od dotace, o podnikání ví kulové a je chytrý jako rádio, s tím se těžko polemizuje; Já se v tom jako zaměstnanec naučil chodit; Koukám, že vy zpíváte vždy falešně; Na to si nedostal "noty" vid tak mlčíš; Ještě k tomu v jednom sektoru a hlava na hlavě; Co nás s tímhle nemehlem ještě čeká z toho mám husí kůži; Nabírá to obrátky, co? Migranti pro ně dělají špinavou práci.* Některé byly i značně expresivní: *Jděte se vycpat hlupáci, copak jste tak slepí a tak hloupí, že nevidíte dál než na špičku svého rypáku?; Za tohle bych jim ho usek. A bylo by po ptakách; Pouze si tady snažíte zbytečně mastit ego; Ať táhnou k čertu.; někdo prohlásí, že mu už kňourání hospodských leze krkem.*

Dále se v příspěvcích vyskytovala řada **přírovnání**: *Ti jsou jak švábi, ani radiace je nezničí; je chytrý jako rádio; Někdy to je jako pěst na oko...; aktualizované pranostiky: Ode dneška platí Březen, za kamna vlezem. A skepticky se domnívám, že za tři týdny vláda vyhlásí Duben, ještě tam budem.* Velmi frekventovaná byla **příspěvky**: *Nicméně si myslím, že zde platí "co oči nevidí, to srdce nebolí".; Kdo by se opovážil správně se chovajícím a vypadajícím příchozím položit stéblo přes cestu? a jejich aktualizace a obměny: Kolik odpálíš petard, tolikrát si retard; Kolik čokolů máš, tím víc*

jsi psí lejno; Čím víc máš psy rád, tím větší jsi retard; Proti gustu samozřejmě...; Kdo se směje poslední, ten má nejdelsí vedení.

3.3.2 Frazémy knižní

Dalším typem jsou frazeologismy označované jako knižní nebo kulturní. „Jde o ustálené známé obraty uplatňované v komunikaci – až po vědeckou, mající původ antický, biblický nebo krátkých známých výroků slavných historických osobností, shrnujících jistou situaci a zkušenost, někdy i obraty v původním jazyce, zvl. latinském“ (Čechová et al. 2008, s. 180–181). Užívání těchto frazémů by mělo být podmíněno jejich znalostí a také znalostí kontextu, jinak totiž může snadno dojít k mylnému výkladu. Některá frazeologická spojení vycházející především z Bible se stala tak hojně využívanými, že se zdá, jako by spíše patřila mezi frazémy lidové. A právě tím se vytrácí znalost jejich kontextu a často bývají tato úsloví pochopena jinak nebo nepochopena vůbec. Mluvíci by proto při užívání frazémů měl dbát také na to, v jaké příležitosti je používá, v jakém typu komunikace, jací jsou jeho posluchači. Kulturní frazémy se spíše využívají v komunikaci psané, právě díky svému knižnímu, až archaickému příznaku, nebo v případě komunikace mluvené spíše při veřejných projevech. Některá frekventovanější sousloví ale běžně používáme i v každodenní neformální komunikaci.

V diskusích se objevily tyto **frazémy biblické**: *Nejsem zastáncem oko za oko; Boží mlýne melou..., ale na Moravě je lepší verze: na každou svi. i se v kotle voda vaří; Zavírají se hranice pro občany EU, ale tihle by mohli projít Evropou do země zaslíbené?!; Mně je tu v zimě zima a tam bychom mohli udělat Ráj!; Biden má na rukou krev těch nelegálních migrantů.; To víš, každému není shůry dáno. Život je nespravedlivý.;* dále **historické**: *Následek Bidenova povzbuzování nadějí ke stěhování národů; jasne a vy jste panna Orleanska; V patnáctém století by byl za kacíře a Vaňkové a spol. by ho pálili na hranicích;* **frazémy literárního původu**: *A co zdejší brouk Pytlík, mistr Bílina?; Děd Vševed je tu jen jeden, nebojte se, nikdo vám to nebere; Nedělejte z toho Sophiinu volbu.; To si opravdu Sluncenašejasně myslí, že když letos odpustí středoškolákům maturity, že mu hodí hlas ve volbách? Některé biblické frazeologismy mívají expresivní příznak a v běžné mluvě je používáme jako **klení**. V diskusích bylo užito např. *Mne to tam anglicky upozorňuje, ze nemam validni rodne číslo, sakra fix.;* *Ježiš, oba kecají naprosté kraviny.;* *Co má Itálie, proboha, společného s tím, co se děje u Tuniska.* Mnohdy vznikají*

v komunikaci také úsměvné situace, v případě, že mluvčí nezná přesné znění a význam nějakého rčení a použije ho nesprávně. Příkladem je chybné užití rčení *Padla kosa na kámen* účastníkem internetové diskuse: *Přesně....až narazí na kosa...tak se bude divit* a následná reakce jiného mluvčího: *"Až narazí kosa na kámen". K lékaři jdi ty, nebo ta kosa na kámen opravdu narazí.*

3.3.3 Obrazné prostředky

V diskusních příspěvcích jsme se mohli setkat také s různými obraznými vyjádřeními. Jedná se o „pojmenování užitá pro jinou skutečnost, než jakou původně označují svým lexikálním významem“ (Junková 2010, s. 123). Takové výrazy nevznikají jako slova nová, nýbrž obměnou již existujících, neobvyklým kombinováním a posunem významu. Slova jsou dávana do jiných souvislostí a jejich původní význam se přenáší na skutečnosti podobné, nebo i sémanticky odlišné. Společně s frazeologickými výrazy patří obrazná pojmenování k aktualizacím prostředkům, které slouží k ozvláštňení textu, zaujetí čtenáře, k pobavení apod. V publicistických textech bývají za tímto účelem hojně využívány metafory, metonymie, přirovnání či personifikace. Obrazné prostředky používáme také v běžných situacích, někdy záměrně, abychom posluchače zaujali, ale mnohdy, a to převážně v mluvené komunikaci, užijeme obrazné pojmenování, aniž bychom si toho byli vědomi. K tomu přispívá určitá automatizace, některé obrazy jsou používány často, opakují se při mnoha různých příležitostech, proto je většinou ani nepovažujeme za příznakové.

V publicistice bývají užívány specifické obrazné prostředky, jejichž úkolem je zaujmout co největší počet čtenářů, proto bývají poměrně srozumitelné a jednoznačné. Často se v textech vyskytuje personifikace, tj. „přisuzování dějů a vlastností charakteristických pro člověka předmětům neživým, různým jevům a také zvířatům“ (Jelínek 2017b), např. *radnice nezveřejnila své stanovisko, čísla hovoří jednoznačně, nemocnice nemají plán pro další dny*. Obvyklá jsou v publicistice také přirovnání, dále „spojení výrazů náležejících svou sémantikou do jiné komunikační sféry, např. *kolotoč spekulací, režiséři ekonomiky*“ (Čechová et al. 2008, s. 252). Obrazné prostředky jsou v publicistice časté zejména v těch žánrech, v nichž autor sděluje svůj názor nebo hodnotí nějakou situaci. V různých publicistických textech si lze povšimnout shodných nebo obdobných obrazných prostředků, přičemž „časté užití opakujících se výrazů,“ píše

E. Minářová (in Čechová et al. 2008, s. 252), „nebo i rozsáhlejšího ustáleného obrazového vyjádření vede k lexikalizaci, popř. ke vzniku ustálených obrazných rčení, některá už považujeme za novinářská klišé, př. *ovzduší přátelství a vzájemného porozumění.*“

Komunikanti v internetových diskusích se také snaží, aby jejich příspěvky zaujaly ostatní účastníky, a k tomu kromě frazeologismů užívají rovněž obrazné prostředky. Vyskytuje se zde **metafora**, tj. pojmenování, „u kterého dochází k náhradě přímého, vlastního pojmenování pojmenováním nevlastním na základě podobnosti jejich významů“ (Nekula 2017b): *Co nás s tímhle nemeblem ještě čeká z toho mám husí kůži.; Duté hlavy měly rande na Václaváku; Holt to není pro socky co uznávají pouze 10 knedlíků a bazén omáčky; Ony existují i věci jako kultura stolování...;* **metonymie**, výraz vzniklý „přenesením pojmenování na skutečnost, která je s původní skutečností spjata nějakou prostorovou, časovou, kvalitativní, funkční, příčinnou a jinou souvislostí, či soumezností“ (Grepl et al. 2008, s. 98): *Pravda ovšem je, že o co méně mu hrozí, tím více se předvádí a duševní trpaslíci mu to žerou.; Ještě k tomu v jednom sektoru a hlava na hlavě.; Spíš nechci aby volili ti, co mají v hlavě prázdnou...a těch je bohužel příliš mnoho.;* **personifikace**: *Jen se podívejte na články z Německa a Švédska, jak tam bují kriminalita.;* **spojení výrazů z jiných, rozličných okruhů**: *Myslím, že nikde nestojí, že se kazdy muze s celou rodinou a pribuzenstvim zahnízdit v socialmis systemu nejake zeme, kterou si vybere.;* **přírovnání**: *A pak si vesele jdou na fotbal, jako nějaká elita národa.; Volný, to je pro některé nový Hus křížený s Palachem; Můžu s klidným svědomým říci že tam je IQ na úrovni pokojové teploty.; Vaše úvaha je hodna čtyřletého dítěte na písku.*

Frazeologismy a obrazné prostředky obohacují jazykový projev a jsou velmi častým a oblíbeným prostředkem aktualizace. Mnohdy si jejich přítomnost v textu ani neuvědomujeme, jelikož řada frazémů se zcela zautomatizovala a jejich výskyt nebývá považován za příznakový. Nejčastěji se v příspěvcích objevovaly frazémy lidové, a to ve své klasické podobě nebo různě aktualizované a upravené. Lidové frazémy bývají známé a srozumitelné širokému okruhu mluvčích a lze je využívat při různých příležitostech. Převážně se jednalo o frazémy s negativním významem, zahrnující často pejorativní, až značně zhrubělé výrazy, jimiž se mluvčí vyjadřovali proti ostatním diskutujícím nebo hodnotili skutečnosti v člancích zmiňované. Velmi rozšířené byly také frazémy biblické, a to především takové, které běžně užíváme i v komunikaci mluvené: zejména klení (*sakra fix*) a expresivní reakce na určitý podnět nebo sdělení (*Ježiši! Co to je??*). Takové vyjadřování způsobuje, že se projevy mluvčích spíše podobají běžné komunikaci

probíhající v soukromí než komunikaci, která vzniká ve veřejném prostoru a měla by mít jistou míru oficiality a formálnosti.

Poměrně hojně byla zastoupena přirovnání a přísloví, která byla často aktualizovaná a vztahovala se k aktuální společenské a politické situaci. Jejich prostřednictvím se tak reagovalo na osobnosti veřejně známé (především politiky) a pomocí přirovnání mluvčí charakterizovali a hodnotili jejich chování (převážně negativně). Negativní kritika vyjádřená obrazně může působit méně agresivně než kritika řečená přímo. Takový přístup volí patrně ti mluvčí, kteří nemají v úmyslu agresivně a vulgárně napadat ostatní, ale zároveň chtějí danou skutečnost zhodnotit. Poněkud úsměvně a vtipně působily v diskusích aktualizované pranostiky a přísloví, které byly vztahovány k aktuální situaci ve světě. Jejich užitím mluvčí nejen vtipně komentovali konkrétní události, ale také neagresivně vyjadřovali svá hodnocení.

3.4 Ironie a sarkasmus

Jazykový projev bývá velmi často protkán různými básnickými prostředky, figurami a tropy. Velkou část těchto prostředků užíváme automaticky, staly se běžnými lexikálními výrazy a v naší promluvě zaujímají místo zcela přirozeně. Jednou z častých sémantických figur, mimo metaforu a metonymii, o kterých již byla řeč v předchozí kapitole, je ironie. „V ironii je to, co je ve skutečnosti míněno (intendováno), opakem konvenčního (doslovného) významu toho, co bylo skutečně řečeno“ (Nekula 2017a). Význam, který z ironické řeči vyplývá, bývá protikladný k dílčím významům užitých v textu. Principem ironie je sdělit posluchači informaci nepřímou. Někdy bývá ironie v promluvě poměrně skryta a nemusí tak být příjemci na první pohled zřejmé, zda se o ironii jedná, či nikoli. Nalezneme ji i v literatuře, ovšem nejčastěji se vyskytuje v běžných každodenních komunikacích, kdy chceme druhému něco vytknout, vyjádřit své negativní hodnocení, ovšem ne explicitně. Zároveň také pochvala vyjádřená ironicky není míněna vážně, což napovídá už skutečnost, že pochvala, míněna ironicky, působí v dané chvíli neadekvátně. P. Trost (1997, s. 81–85) si klade otázku, z jakého důvodu lidé ironii používají, proč se vyjadřujeme tímto *zvráceným způsobem*, kdy říkáme něco zcela jiného, než výrokem míníme, a odpověď nalézá v tvrzení, že „vyjádření nepřímé, zcizené, může být silnější nebo působivější než výraz přímý“. Ironii lze rozpoznat mnohdy i tím, že je doprovázena různými neverbálními projevy, např. úšklebkem, gestem, výrazem

tváře, v případě psaného textu pak kurzívou či uvozovkami. „Ale zpravidla na ironickou intenci výroku,“ rozvíjí myšlenku P. Trost (1997, s. 81–85), „na jeho záporný komunikativní smysl, odkazují kontext a kotext. Odkazují buď zcela jasně, nebo i tak nezřetelně, že ironická intence se zdá sporná.“ Ironické výroky stojí zpravidla osamoceně, reagují na jednu konkrétní záležitost. Není typické sestavovat v běžné řeči dlouhé ironické promluvy, ovšem tyto lze nalézt např. v literatuře (ironické povídky) nebo v rétorických projevech, v nichž řečník přednáší zdánlivě pochvalnou řeč o nějaké osobě, události, která je ale míněna ironicky, tudíž danou skutečnost kritizuje, popř. i zesměšňuje.

M. Nekula (1990) se při analýze fenoménu ironického vyjadřování zabývá vztahem mezi ironií a lží. V obou případech se jedná o vědomé překrucování pravdy, říká se něco jiného, než co je ve skutečnosti pravdivé, avšak oba jazykové jevy se k tomu stavějí jinak. „Od ironie se lež ve vlastním slova smyslu liší tím,“ píše M. Nekula (1990, s. 95–110), „že její základní, konstitutivní podmínkou je snaha mluvčího zatajit adresátovi svou skutečnou intenci, je-li ovšem mluvčí zároveň autorem (mluvčím) lži. Adresát ji má považovat za normální nedefektní promluvu a prozrazení skutečné intence, protikladu mezi řečeným a míněným, není záměrné.“ Naopak při použití ironie se mluvčí snaží, aby příjemce odhalil skutečný význam jeho sdělení tím, že „formálně porušuje kooperační princip, vrší formální překážky, dělá náznaky (...), poukazuje na defektnost a nepravděpodobnost své promluvy“ (Nekula 1990, s. 95–110). Lhář se snaží, aby jeho výrok zněl co nejpravděpodobněji a nevzbuzoval sebemenší pochybnost, naopak ironický mluvčí se snaží poukázat na to, že svým sdělením vyjadřuje něco zcela odlišného. Jako přechodný typ mezi lží a ironií označuje M. Nekula tzv. společenskou nebo také nevinnou lež. „Při její realizaci,“ upřesňuje M. Nekula (1990, s. 95–110), „adresát sice ví, že mluvčí je neupřímný, ale mluvčí modeluje svoji promluvu pokud možno co nejpravděpodobněji a snaží se adresáta přesvědčit o opaku, i když si je vědom toho, že mu adresát naslouchá s rezervou.“ Autor se tudíž snaží říci nepravdu tak, aby neprozradil skutečnost, ovšem nedaří-li se mu příliš zastříit svou lež, vyznívá jeho sdělení poněkud ironicky. Ironie zůstává mnohdy také zatajena, adresát neodhalí autorův skrytý záměr a považuje výrok za pravdivý. Proto aby byla ironie správně pochopena, je důležité znát jazykový i situační kontext, ale také samotného autora promluvy a zároveň mít i povědomí o společenských a jazykových zvyklostech.

V ironii lze nalézt jistou míru zdvořilosti, jelikož sdělení formované ironicky nepůsobí tak ostře jako přímo řečená kritika či výtky. Kromě neverbálních projevů

signalizují ironii i určité skupiny jazykových prostředků. Jedná se zejména o vztah mezi skutečností a užitím kladně hodnotících predikátorů, např. konstatování *To se povedlo!* v případě, že se daná záležitost nepodařila. Ironii dále signalizují intenzifikátory (např. *úžasně, hodně, strašně*), „ukazovací zájmena a adverbia akcentující propojení výpovědi do situačního kontextu (...), i částice dovolávající se vědění mluvčího a ustavující konsens mluvčích (*teda, přece...*) a výrazy zdůrazňující opravdovost a upřímnost dané výpovědi (*v/opravdu...*)“ (Nekula 2017a).

Formou ironie s více negativně expresivním příznakem je sarkasmus. *Slovník spisovného jazyka českého* charakterizuje sarkasmus jako „kousavý, bodavý výsměch, sžíravý, trpký vtíp“. Sarkasmus bývá také specifikován jako *jízlivá ironie*, jedná se tudíž o vystupňovanou formu ironického sdělení. M. Nekula (1990, s. 95–110) tvrdí, že ačkoli se sarkasmus jeví jako expresivnější forma ironie, není význam sdělení skrytý, ba právě naopak se mluvčí vyjadřuje proti adresátovi přímo a explicitně jej napadá. „Tam, kde je nečekaně přímo řečeno to, k čemu se zvolna špelo opis, při čemž se vtipně využívá již jednou použitých slov a sdělení se tím převrátí naruby, jde o tzv. sarkastickou ironii“ (Nekula 1990, s. 95–110). Rozlišení sarkasmu a ironie vyplývá především z postoje mluvčích k dané promluvě a z toho, jak oni sami sdělení vnímají a do jaké míry ho považují za vystupňované. Zároveň může také jiné stanovisko zaujmout účastník komunikace, jemuž nejsou známy veškeré okolnosti, popř. příliš nezná mluvčího či adresáta.

Ironie je v diskusních příspěvcích velmi častým a nápadným jazykovým prostředkem a nezřídka se setkáme i se sarkasmem. Mluvčí hodnotí ironicky nejen ostatní účastníky komunikace, ale také jiné osoby, o nichž se hovoří, skutečnosti, jež jsou probírané, i jiné společenské a politické záležitosti. **Ironie se objevuje v podobě hodnotících přívlastků osob:** *Naši vrcholní představitelé jsou jedničky do posledního dechu.; Ano, to je ta jeho virtuální realita. Vláda je úspěšná, Dzurilla si zaslouží vyznamenání, on sám nelže ani nekrade a je špičkovým krizovým manažerem.; A dohromady tvoří kolektiv mainstreamových expertů iDnes...; Ani gentleman jistě vybraných mravů, který se jako Vy stravuje jen v nejlepších podnicích, by neměl buranům bránit v tom, aby si trochu pokecali na iDNES; věci: Tak evidentně jim ten super business plán nevyšel, když brečí;* dále také **v podobě hodnotících adverbíů:** *Je založen na pronájmu prostor a koupě sena, které hravě pokryly prachy za seance.* Vyskytovala se zde i **ironická připodobnění k jiné osobě:** *Jasne a vy jste panna Orleanska.; Ty jsi*

nějaký horal z Valašska, či národní obrozenec?; ironické, až sarkastické označení osob: Ale dlouho jim peníze od bilich otroků nevydrží.

Někteří diskutující reagovali ironicky na celé příspěvky ostatních účastníků komunikace: *Dito, chapes, že Tvé články jsou stejně produktivní jako snaha o děti chlapa po vasektonomii, který si nenaplnil kalíšek predem?; Mám takový revoluční nápad. Co třeba...a teď se držte. Co třeba...ale teď vážně, pozor. Co třeba nejdřív ten systém otestovat? Woooooow, neuvěřitelný, že by to ještě nikoho nenapadlo? Chtěl bych vyznamenání prosím, někdy až ve formě sarkastického napadání jednotlivých účastníků: Zkus prodávat v Tescu, aspoň ať ses trochu potřebná.; Hmm.. a někteří vyvolení jedinci mají k tomu ještě hlavu..; Každý má své vlhké sny, Vaše už známe; Nebojte, určitě tam časem otevřou něco potřebnějšího, třeba pivnici nebo sportbar.; Ony existují i věci jako kultura stolování, stravovací návyky jiných národů, atd. Tak třeba vás to potká v jiném životě.*

Mluví v internetových diskusích reagují na současnou situaci, politickou i společenskou, a vyjadřují se ironicky o vládě i vládních nařízeních: *Tak to celé zrušme, i VŠ. Na co? Náš vůdce nám zajistí práci v Anofertu. Vzdělání? K čemu, pchhh...; Faltýnek byl tak drsně potrestán, že si v klidu odletěl na dovču do Malagy. Tak jaký trest postihne Hniličku? Ten dostane taky bububu a poletí na Krétu, že!; Chodit do školy není nutné, stačí si pořídit nějakého Prchala.; A tohle nám dělá premiéra...já bych zrušil i písemky ve školách. Vlastně, proč to komplikovat...při nástupu do první třídy si zvolíme titul a hotovo. Pak už jen budeme urputní a naučíme se novým věcem, problém solved...; k událostem a životním situacím kolem nás: Holka, co jí zneužívají od pěti let. Teprve v dospělosti zjišťuje, že to asi není normální...; Jasně, když něco nepotřebuju JÁ, tak by toho nebylo škoda... Někdy se vyskytne také ironické konstatování: A tak to má být.*

Není-li signalizována nějakými doprovodnými prostředky, nemusí být vždy jednoznačné, zda se o ironii jedná, anebo ne. Někteří pisatelé proto ve svých příspěvcích zdůrazňují ironické výroky uvozovkami nebo je doplňují emotikony: *"Odborné názory" posbírané z bulváru...; Zatím rebeluji sem tam takovy ti lide s "vysokou skolou zivota".; To, že všichni nad 80 mají v rodném čísle za jen 3 číslice "experti" neví, je v kocourkově důvod vyznamenání!; No a z těch známých tu za "straníky" máme např. pány Tlustého a Kočárníka a za kriminálníky pány Burgemeistera a Nováka (ten měl dokonce náběh na "double", pokud se nepletu). Trestně stíhané a obžalované jmenovat nebudu, "nebudu jako oni"... 😊.*

Ironická sdělení nebývají vždy snadno rozpoznatelná. V mluvené komunikaci lze ironii odhalit lépe, protože na komunikačním partnerovi je možné sledovat různé neverbální projevy, které ji doprovázejí, např. úsměv, úšklebek nebo gestikulace. V případě komunikace psané může být těžší ironii rozpoznat, což bylo možné sledovat i v internetových diskusích. Někteří komunikanti si nebyli vědomi, že reakce na jejich vyjádření je míněna ironicky, pokud se např. jednalo o chválu, považovali ji za upřímnou. Tito pisatelé se pak často stali terčem posměchu ironických mluvčích i dalších účastníků komunikace, kteří ironii rozpoznali. Ironické vyjadřování nemusí být vždy nevhodné, poněvadž nahrazuje přímou negativitu a působí tak méně kriticky. Mnozí diskutující ironickou reakcí spíše naznačují neshodu či rozpor v autorově tvrzení, aniž by jej chtěli nějakým způsobem atakovat. Ironické výpovědi mohou působit někdy i humorně a autor jejich užitím ostatní komunikanty spíše pobaví, než kritizuje.

Setkáme se ovšem i s opačnou tendencí, tedy užitím sarkastického vyjádření, které má za cíl adresáta poškodit. Tyto sarkastické výpovědi jsou mnohdy velmi hrubé a nepůsobí v komunikaci příliš vhodně. Mluvčí, jejichž řeč je často protkána sarkastickými poznámkami, nebývají svým okolím vnímáni příliš kladně a někteří komunikanti od debaty s nimi raději upouštějí. Rovněž v písemné komunikaci v internetových diskusích pisatelé odmítají reagovat na sarkastické odpovědi a hovor ukončují. Sarkasmus je jedním z hojně využívaných prostředků v mezilidském dorozumívání pro vyjádření negativity, mnohdy působí velmi agresivně a hrubě, ačkoli se často mluvčí snaží právě pomocí sarkasmu vyhnout přímé konfrontaci.

3.5 Perifráze, pojmenování skupiny, sympatizantů a kritiků

Poměrně častým prostředkem využívaným v rétorice, uměleckém stylu a zejména v publicistice je také perifráze. Tou se rozumí „nahrazení slova slovním spojením nebo výpovědí, v nichž se připomíná vlastnost, podobnost, funkce nebo jiná skutečnost charakteristická pro pojmenovanou substanci“ (Jelínek 2017a). Perifráze může nést expresivní příznak a to zejména kladný, jelikož některé eufemismy lze považovat za lexikalizované perifráze. Pojmenování osoby podle jejích vlastností nebo na základě podobnosti je příznačné pro obrazné prostředky, proto i perifrázi lze považovat za obrazné pojmenování metonymické. Toto pojmenování má zároveň velmi silnou hodnotící funkci, nevyjadřuje se pouze určitá vlastnost, ale autor dává najevo také svůj

vztah k dané osobě, jak on ji vnímá. Mnohdy bývá toto hodnocení přejato z všeobecného povědomí či názoru na pojmenovávanou osobu nebo skutečnost. Využití perifráze v publicistice přináší „pojmenování nové, aktualizované, korespondující s dobou. Autor ale musí předpokládat alespoň minimální orientaci čtenáře v současném politickém dění. Bez něho by totiž nemusel být obraz srozumitelný“ (Junková 2010, s. 141).

Perifráze mohou vycházet z kladných i záporných vlastností a podle toho o dané osobě vypovídají. Pojmenování s negativním příznakem často vycházejí z nějakých ne příliš vhodných vlastností komentované osoby nebo z neblahých událostí spjatých s její funkcí, kariérou či veřejným obrazem. Taková pojmenování bývají užívána zejména v bulvárních tiscích, které se snaží zaujmout čtenáře právě těmi nelichotivými skutečnostmi, např. jako *silikonová prsatice* bývá často označována Pamela Anderson, jako *padlá princeznička popu* Britney Spears. Bulvární noviny se také mnohdy inspiřují různými filmy a seriály a označují osoby podle jejich rolí, které jsou široké veřejnosti známé, např. Petr Rychlý bývá označován jako *seriálový doktor Mázl* (Junková 2010, s. 142). Mezi eufemistické perifráze patří zejména opisy výrazu zemřít: např. *odebrat se na věčnost, na pravdu boží, spát věčný sen* (Filipec 1961, s. 14). Opisem bývají pojmenována také určitá povolání, např. *modrá armáda* odkazuje k železničářům, kteří nosí modré uniformy, obdobně pojmenování *bílé pláště* označuje lékaře.

V běžné komunikaci se velmi často opisná pojmenování používají pro **označení určité skupiny osob**, a to zejména v pejorativním smyslu. Taková pojmenování se hojně vyskytovala i mezi účastníky internetových diskusí. Pro označení vlády se užívaly výrazy: *naši vrcholní představitelé*, „*experti*“, *banda parazitů*, *horda nikým nevolených fašounů* (rada EU), některé směřovaly ke konkrétním vládním představitelům: *hradní notorik*, *blekota z Hradu* (prezident Miloš Zeman), *bohatý mafián a sociopat*, *Psychopat Spasitel Blábol I.*, *regulérní šílenec*, *ušák koordinátor* (premiér Andrej Babiš), *ten v červeném svetru* (místopředseda Jan Hamáček), *uplakánek megalhář*, *pan Japonec* (poslanec Tomio Okamura), *vzteklý trpaslík opitý sám sebou* (expremiér Petr Pithart), *ušatá hříčka přírody* (ministr Jan Blatný).

Pejorativní pojmenování pomocí perifráze se netýkala jen známých osobností, nýbrž někteří diskutující jimi označovali i ostatní **účastníky internetové komunikace**, a to buď konkrétního jedince, nebo skupinu: *Je vidět, že mezi sebou máme jednoduché hlavičky*; *kolektiv mainstreamových expertů iDnes*; *zakomplexovaný jedinec, který nejspis dostava ve skole od spoluzaku kotel a vecne sedi sam nad pocitacem*; *velmi intelektuálně nesmělá skupinka pomatenců*. Negativně jsou pojmenovávány i určité **typy**

lidí, kteří žijí kolem nás: *celoživotní okrádač a pracovník načerno* (občan, který pracuje nelegálně, neodvádí poplatky), *socky co uznávají pouze 10 knedlíků a bazén omáčky; duševní trpaslíci, duté hlavy* (nevzdělaní jedinci mající podle autora omezený pohled na skutečnost), *fetka se zákazem*. Výjimkou nebyly ani **rasistické perifráze:** *likvidace bílé rasy, peníze od bílých otroků, pár zfetovanejch ne**ů s kleštěma a letlampama, islamističtí hrdlořezové*.

V souvislosti s politickou a společenskou situací se vyskytuje řada specifických pojmenování. Oblast politiky obsahuje výrazy, které označují skupinu sympatizantů a příznivců určitého politického představitele, politické strany nebo ideologie. Mezi nejčastější patří pojmenování *kobliha* označující skupinu sympatizantů politického hnutí ANO a premiéra Babiše, přičemž toto označení vychází z předvolební strategie tohoto hnutí: *Koukám, jaký je tu zase slet prvotřídních koblih.; Kobliho, sup na novinky.; Vy koblihy jste úžasně průhledné. Kdyby vládl Fiala tak tady řvete jak je to všechno špatně...prostě jste pokrytci.; Však budou volby a uvidíte že koblihy to tam zase nasypou, protože jim budou tvrdit, že restaurateri stejně kradnú.; Ale vy jako pravověrná kobliha se nezapřete, za každou cenu za Babiše*. Další pojmenování související s hnutím ANO byla: *ANO fanatici, burešovci, motýle* (*Jak tu ANO fanatici hýkají a třesou se před Piráty a STAN, to je sranda.; To není ta zpráva, kterou by burešovci rádi viděli.; Celkem to chápu motýle jako je on už byli očkovaní a ostatní můžou chcípnout*).

Příznivci hnutí SPD byli některými pisateli nazýváni *polo-mentály z SPD*, pro členy a příznivce komunistické strany se objevovala pojmenování jako *komouši, komáři, komančové* (*Komanč jako komanč a ti bývalí v čele vlády i na Hradě, ti dělají svému členství čest.*), pro sympatizanty sociální demokracie se používal výraz *socani* (*Socani si to dělají sami svojí personální vyprázdněností a rozpolceností.*). Častá bývají také pojmenování sympatizantů Ruska, ruské politiky: *Koukám, že místnímu rusko-cinskému fanklubu se to moc dobře nechte když se zmůže jen na urážky a nesmyslný bláboly...; Další fanda kremelského klubu vrahů.; Taková drobná špinavost kremlobota*.

V souvislosti s problémem migrace vznikají hanlivá pojmenování označující osoby, které migraci podporují a chtějí uprchlíkům pomoci, jako třeba *vítači, sluníčkáři, liberální vítači* (*Konečně vyhráli sluníčkáři.; Jeho smrt jde ne triko všem vítačům nelegálních migrantů*). Velmi často, a to nejen v diskusích, ale i v jiné internetové nebo i běžné komunikaci, bývají někteří lidé nazýváni *absolventy vysoké školy života*. Tímto pojmenováním se označují lidé, kteří jsou ostatními považováni za nepřiliš inteligentní

a mající nesprávný názor (*Pozdravujte Kremru, takže absolventka vysoké školy života?; Okamura bude muset zdvihnout hozenou rukavicí, aby si udržel svoje absolventy VŠŽ...*).

V poslední době vzniká řada okazionalismů souvisejících se současnou koronavirovou epidemií. Jelikož je toto téma hodně diskutované i v internetových komunikacích a řada zpravodajských článků se jím zabývá, je možné v internetových diskusích najít velké množství nejrůznějších výrazů. Jako okazionalismy se označují ta pojmenování, která vznikají příležitostně, v souvislosti s určitou situací nebo i jen jedním konkrétním textem. Na rozdíl od neologismů se okazionalismy nezačlení do lexikálního systému jazyka, přetrvávají pouze po určité období a pak se vytratí. „Okazionalismus je hlavním prostředkem aktualizace; užití neobvyklého, neočekávaného, překvapivého okazionalismu mezi prostředky obvyklými oživuje vyjádření, přitahuje pozornost“ (Staněk 2002, s. 57–67). Okazionalní pojmenování se vymezují rovněž příznakovostí, autor při jejich tvorbě (i používání) vyjadřuje svůj postoj k dané záležitosti, odráží se v nich jeho vnímání a hodnocení.

Nejčastěji se v diskusích objevovaly **okazionalismy** ve formě substantiv označujících osoby, neživé věci nebo různé skutečnosti. Objevují se složeniny jako *koronapanikář* – člověk mající strach z koronavirové pandemie (*Že zrovna největší koronapanikář na iDNES by měl takové štěstí?*); *rouškovláda* – vláda nařizující nošení ochranných prostředků (*Svrhněme rouškovládu!!*); dále označení *rouškař* – občan dodržující opatření ohledně nošení ochranné roušky (*A teď, jak si rouškaři vysvětlují Texas?*); *antirouškař* – ten, kdo ochrannou roušku nosit odmítá (*Takže ten, kdo si dovolí mít jiný názor na mnohdy idiotská "opatření" strany a vlády má nálepkou popírač. A ještě antirouškař k tomu.*); slovní spojení *korona šílenec/šílenci* – označení používané zejména pro osoby, které berou situaci vážně a podle toho se chovají (*Korona šílenci začali přitvrzovat*).

V souvislosti s tím se objevují i výrazy jako *popírači* – ti, kdo popírají danou situaci, zavádění opatření apod. (*To víš že jo ty popírači.; Když někdo prohlásí, že mu už kňourání hospodských leze krkem, tak je různými chřipečkáři, popírači a spol. osočen z toho, že je komunista a že chce likvidovat živnostníky.*); *pohádkář* – člověk, který si vymýšlí, uvádí nepravdivé informace (*I vy pohádkáři.; Dal jsem vám konkrétní otázku a vy mi odpovíte nějakým obecným blábolem, člověče vy jste takovej pohádkář.*); *opo-ovce/ovce* – ti, kteří dodržují vydaná opatření (*Já se na rozdíl od opo-ovců držím faktů, takže vycházím z nich.*). Vznikají také různá synonyma pro chirurgickou roušku, převážně v pejorativním smyslu: *náhubek* (*Idol zdejších náhubkářů* – občanů, kteří nosí

roušku), *slinták* (*To vypadá, že si ten slinták nasadila až v metru, na schodech*). Mnozí mluvčí jsou ve vytváření takových výrazů velmi vynalézaví a vymýšlejí pojmenování i třeba v souvislosti s určitou historickou událostí, v níž spatřují podobnost. Např. označení *CovidJugend* naznačuje spojitost s organizací Hitlerjugend, další pojmenování souvisejí s náboženstvím: *schovanka covidové sekty, svědek covidův, rouškový fanatismus v praxi, příslušníci církve roušky svaté*.

Užívání perifrází bývá v komunikaci velmi časté. Jednak zabraňují stereotypnosti vyjadřování, ozvláštňují text, mnohdy také pobaví. Řada perifrází nese expresivní příznak a mluvčí jimi sdělují pozitivní nebo negativní hodnocení. V souvislosti s tímto příznakem se projevuje i názor a postoj mluvčího, tím že vytváří nebo přejímá nějaké pojmenování, vyslovuje souhlas s charakteristikou, kterou ono pojmenování o jeho nositeli vyjadřuje. Perifráze se volí často pro eufemické označení, v diskusích se ovšem vyskytovaly spíše negativní, dysfemické, které měly vyjádřit nesouhlas a mnohdy také pohoršení. Opisná pojmenování poutají v textu pozornost a výrok tak působí zajímavěji a zaujme více čtenářů. Např. označení *Psychopat Spasitel Blábol I.* zaujme více než pouhé vlastní jméno.

3.6 Nezdvořilá oslovování

Ve veřejných komunikacích se předpokládá jistá míra zdvořilosti, s níž souvisí také způsob, jakým se jednotliví účastníci navzájem oslovují. V každé verbální komunikaci jsou přítomné určité jazykové prostředky, které signalizují vzájemné vztahy komunikantů, vypovídají o jejich názorech a postojích. „Není pochyb o tom,“ píše A. Jurman (2001, s. 185–199), „že užívání jazyka je úzce svázáno s jistými aspekty sociálních struktur. Volbou určité formy oslovení, ať už jde o oslovení zájmené, či jmenné, dáváme najevo svůj vztah ke komunikačnímu partnerovi (sounáležitost, moc, vzdálenost, respekt, důvěrnost atd.) a zároveň (ne)respektujeme panující společenské konvence, jinými slovy dodržujeme, nebo porušujeme pravidla zdvořilosti.“ Oslovení adresáta nebo adresátů slouží především k navázání kontaktu, ale tento komunikační kontakt se také mluvčí „snaží pomocí oslovení, tj. označení oslovované osoby jménem, titulem, sociální rolí atd., (...) zintenzivnit či jinak usměrnit a determinovat“ (Kneřová 1995, s. 36–44).

Forma oslovení, kterou pro danou komunikační situaci zvolíme, souvisí se vztahem komunikačních partnerů, zda se navzájem znají, v jakém jsou postavení, dále s jejich profesí, vzděláním, společenskou situací. Význam mají také biologické faktory, tj. věk a pohlaví komunikantů a vrozené vlastnosti a dispozice ke komunikativnosti (Kneřová 1995, s. 36–44). Způsob oslovování je ovlivněn také naším aktuálním psychickým a fyzickým stavem, momentální situací, v níž se nacházíme a v níž daná komunikace vzniká, a také s názorem, jaký máme na druhou osobu, s níž hovoříme. Samotné oslovení je rovněž na začátku a na konci komunikace doprovázeno pozdravem. Použije-li mluvčí pouze pozdrav jako kontaktní nebo oslovovací prostředek, aniž by připojil vhodné oslovení, působí komunikace poněkud nezdvořile a nevhodně.

V češtině existují dva základní způsoby oslovování – nominální a pronominální. Nominálním se rozumí užití jména a titulu, pronominální oslovování se projevuje zájmeny. Na základě volby příslušného zájmena, které pro oslovení adresáta použijeme, hovoříme o vykání (zájmeno *vy*) a tykání (zájmeno *ty*). Vykání je „jeden z prostředků vyjádření úcty nebo formálního vztahu vůči adresátovi výpovědi užitím tvarů gramatického plurálu se singulární referencí“ a „bývá spojeno s užitím zdvořilostních obrátů a oslovením pomocí titulu, případně i příjmení nebo jiného pojmenování (*Paní doktorko, nemohla byste mne prosím Vás vzít už dnes?*)“ (Rosen 2017), přičemž v písemné komunikaci je naznačeno užitím velkého písmena u zájmena *vy*. Vykání se používá také při hovoru s neznámou a cizí osobou a naznačuje jakýsi formální odstup. Jako určitý mezistupeň mezi vykáním a tykáním bývá způsob oslovení pomocí křestního jména a zdvořilostních prvků typických pro vykání (např. *Jano, můžete mi pomoci?*).

Tykání je způsob oslovování užívaný mezi komunikanty, kteří se navzájem znají, mají blízký vztah (např. mezi příbuznými, přáteli, partnery apod.). V případě soukromé neformální komunikace není tykání nijak příznakové, jeho používání bývá žádoucí a patřičné. Naopak v komunikaci formální a veřejné působí tykání většinou nevhodně a nezdvořile a za standardní formu bývá považováno vykání. „Tzv. ‚tykání‘,“ píše M. Kneřová (1995, s. 36–44), „disponuje nejenom v češtině širokou stupnicí emocionálních vlastností, kterými demonstruje mezilidské vztahy mluvčích a oslovovaných. Oslovovací zájmeno *ty* je totiž zájmenem důvěrnosti, známosti, přátelství, soudržnosti, ale také opovržení a urážky.“ Rozhodnutí o tom, jakou zájmenovou formu oslovení zvolíme, ovlivňuje mnoho faktorů, jednak vnější, související se situací, v níž se nacházíme, ale také vnitřní, které vycházejí z osobnosti mluvčího.

O. Patočka (2000, s. 28–29) rozdělil tyto vlivy na:

- „osobní a osobnostní: charakter, temperament, osobní vlastnosti a zkušenosti, věhlas a pověst, postoje a zvyky, potřeby, očekávání, cíle, plány, přesvědčení... ,
- sociální a skupinové: pracovní kolektiv a aktuální konstelace vztahů mezi lidmi v něm, charakter a velikost sociální skupiny, obsah její činnosti, převažující sociální atmosféra, pracovní zařazení a pracovní postavení, pozice, role a společenské statusy,
- historické a časové: věk, obsah a styl výchovy v rodině, délka pobytu v místě bydliště, délka působení na pracovišti, v podniku a v konkrétní funkci,
- jiné: pohlaví, aktuální osobní a pracovní situace, vzdělání, příjem, majetek, konexe atd.“

V každé komunikační situaci by měl mluvčí dbát na zásady zdvořilého chování a vyjadřování, rovněž by měl respektovat postoj adresáta, jelikož i když v dané komunikaci nemusí být tykání považováno za nevhodné, ale adresátovi příjemné není a volí raději vykání, měl by mluvčí přijmout toto stanovisko a řídit se podle něj (příkladem může být komunikace mezi zaměstnanci).

Zdvořilostní forma oslovení se očekává i v komunikaci internetové, která probíhá mezi neznámými komunikanty nemajícími mezi sebou bližší nebo osobní vztah. Jak se ovšem ukázalo z analýzy diskusních příspěvků, bývá tento předpoklad často porušován. Autor diskusního příspěvku reagující přímo na konkrétní článek formuluje svůj text většinou bez jakýchkoli zdvořilostních kontaktních prvků. Chybí pozdrav, autor neoslovuje nikoho konkrétního ani nepoužívá všeobecné oslovení, prezentuje pouze svůj názor: *Neskutečný liberální nesmysly. Putin je zlo a dobro je Německo. Migranti jsou dobro a ten kdo je proti je nácek. Pravice je zlo, levice je dobro. V obměnách stále stejný text už roky.;* *Co nás s tímhle nemehlem ještě čeká z toho mám husí kůži.;* *To si opravdu Sluncenašejasné myslí, že když letos odpustí středoškolákům maturity, že mu hodí hlas ve volbách? Vypadá to spíš, že maturitu nemá on...* Tento způsob psaní příspěvků je tak běžný, že téměř nebývá považován za jakýmkoli způsobem nevhodný.

Jindy se autor obrací na ostatní diskutující nebo také všeobecně na jiné občany, ani v tomto případě ale nikoho konkrétního neoslovuje: *Nemáte někdo spojení na firmu Pfizer, abych nemusel tchýni(89), kterou jsem dlouho přesvědčoval, odradit od očkování, pro naprosto funkční systém, který nám vnucuje PR agentura premiéra?;* *Jen se podívejte*

na články z Německa a Švédska, jak tam bují kriminalita, ve velkých městech jsou boje drogových gangů, migranti pro ně dělají špinavou práci a policisté neví co s nimi.; Chápu, mohli byste se namáhat alespoň napsat jací experti?, používá autorský plurál a hovoří za všechny ostatní: Však koronaviru se opravdu bát nemusíme. Z těch neschopných pak která nám vládnou jde mnohem větší strach.; Svrhněme rouškovládu!!, nebo používá kontaktné částice a citoslovce: Nabírá to obrátky co?; Filip by byl perfektní, že jo?

Objevují se i příspěvky, v nichž autor reaguje na sdělení jiného diskutujícího a odpovídá mu, oslovení ovšem nepoužívá: Melete naprosté nesmysly, oni nemají prostředky ne kvůli tomu, že by nic nedělali ale kvůli tomu že je jejich činnost "zakázaná". Těžko se můžete připravit na rok výpadků příjmů. Nesmysly o tom, jak by měli mít "celé vlastní zázemí" jen vypovídají o tom, že nemáte vůbec představu, jak chov vypadá a ani tušení o tom, jak funguje ekonomika...; Zvláštní, když kritizoval Babiše, bylo to špatně. Když jej nezmíní je to intrika. Co to berete?

Oslovuje-li autor ostatní diskutéry či jiné osoby (např. ty, o nichž se hovoří v článku), dochází k tomu různými způsoby:

1) oslovení jménem:

- a) křestním jménem: *Petře, že ty jsi členem nějakého Pitomiova vlasteneckého oddílu?; Romane, ty jsi na**al a otrávil takových lidí svým chováním, že by jsi měl zalézt do kanálu a vůbec z něj nevylézat.*
- b) pouze příjmením: *Vzhledem k tomu Babiši, jak vedeš tuhle zemi, je mi úplně u zadele, na co ses ptal ve své firmě.; Valášku, když spojence, tak rozhodně ne rusáky.*
- c) příjmením v prvním pádě: *Pane Vaněk, vy máte prostě staré noty.; Pane Moravec, také nefandím tomuto člověku ale jsem slušný člověk proto nikoho neurážím ale Vy jste opravdu hulvát.*
- d) zkomoleninou nebo jinou formou jména: *Hami, kam na ty nápady chodíš?; Potřebuješ co nejvic nevzdelanych, aby ti za koblihu hodili hlasy, co Buresi?; Buresi a Červenáčku, dejte si flašku slivovice jako hradní notorik, a pak vás budou napadat věci, že všichni budme žasnout.*
- e) celým jménem: *Milá Gillian Triggsová. Krev každého migrantem zavražděného je na tvých rukách.*

- 2) oslovení vulgarismem, pejorativním či zesměšňujícím pojmenováním: *Jděte se vycpat hlupáci, copak jste tak slepí a tak hloupí, že nevidíte dál než na špičku svého rypáku?; Hele kolovrátku, nezapomněl si na Kosovo?; Proč jste tam, vy troubo, lezl?; Až ti zamknou soustruh, tak taky budeš brečet, lopato!!!; Kampak, kampak pelášit, že by k Babišovi? jen pelášejte, kobliho.*
- 3) oslovení funkcí: *Milý plukovníku, ohánět se tvrzením, že jste chtěl někam jít, to mohl tvrdit i jakýkoliv fanoušek Slavie.*
- 4) oslovení imaginární postavy (nejčastěji jako citace z filmů): *Ten člověk lže jako když stiskne, pane inspektore.; Má pravdu předsedo!; Je to hnus velebnosti.*

Velmi časté bývá tykání, ať už se oslovuje **křestním jménem**: *Péto ty ostudo, co třeba stáhnout velvyslance z Turecka za ty jejich lumpárny vůči Sýrii, Řecku a ted za to co dělají Arménům, když tam posílají ty nejhorší islamistické hrdlořezy?; Dito, chapes, že Tvé články jsou stejně produktivní jako snaha o děti chlapa po vasektonomii, který si nenaplnil kalíšek předem?, **příjmením**: *Kolmane, plácáš., nebo nijak*: *Ty trolíš, což je jen způsob zábavy. Dost stupidní.; Co to meleš, kdyby tomu tak bylo, tak nemůžou zkrachovat.**

Způsob, jakým autor uvádí svůj diskusní příspěvek, je velmi důležitý a výsledná forma textu toho o pisateli mnoho vypovídá. Pokud mluvčí užije pozdrav a oslovení, působí jeho text seriózněji a zdvořileji, než když tyto aspekty v řeči chybí. Účastníci komunikace, kteří používají slušné oslovení, jsou vnímáni ostatními komunikanty kladně, jelikož většinou celé jejich sdělení je psáno slušně a s úctou k druhým. Není to však pravidlem, poněvadž i příspěvky začínající *Dobrý den, pane/paní, milý/milá* apod. velmi často pokračují nějakým posměchem či urážkou. Texty, které obsahují pozdrav a oslovení, bývají také lépe propracované po pravopisné a syntaktické stránce. Více jsou v nich dodržována interpunkční znaménka a velká písmena a lze v nich pozorovat větší autorovu snahu o jazykovou správnost a důslednost v jejím dodržování.

Naopak komunikáty, v nichž zdvořilostní fráze užívány nejsou nebo které obsahují pejorativní a neslušná oslovení, působí na první pohled nepropracovaně, nepřipraveně a také často afektivně. Mluvčí v nich nekladou příliš důraz na jazykovou stránku, spíše se soustředí na obsah, který bývá mnohdy nelichotivý a urážlivý. Nedodržují se grafické prostředky, je-li užito nějaké oslovení, téměř nebývá odděleno interpunkčními znaménky nebo je odděleno chybně, jméno je mnohdy napsáno s malým počátečním písmenem a velmi často mluvčí adresátovi tyká. Tykání je v diskusích

hodnoceno hodně negativně, jelikož účastníci internetových diskusí se neznají a měli by mezi sebou udržovat jistou míru formálnosti. Pisatelé se proti tomuto způsobu kontaktu ohrazují a dochází tak často ke konfliktu. Oslovování prostřednictvím hanlivého, či dokonce vulgárního pojmenování je velmi agresivní a urážlivé, přičemž je mluvčí často volí jen proto, že s názorem druhého nesouhlasí a připadá jim nesprávný.

3.7 Vulgarismy a pejorativní pojmenování

V příspěvcích diskutujících se velmi často setkáme s hanlivými označeními osob, ať už těch, které mezi sebou diskutují, nebo také jiných, o nichž se v člancích a diskusích hovoří. Tyto výrazy jsou vymezeny příznakem expresivnosti, a to se záporným citovým zabarvením. Expresivní slova chápeme jako „lexikální prostředky vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti“ (Křístek 2017). Expresivita vychází z postoje mluvčího a na základě jeho vnímání dané skutečnosti může mít kladný, nebo záporný příznak. Pro účely naší práce se zabýváme pouze prostředky se záporným hodnotícím příznakem.

F. Čermák (2011, s. 225) charakterizuje expresivitu jako „tu pragmatickou složku významu lexému ap., resp. jeho textového výskytu, která je založená na vnímání tohoto lexému apod. v daném kontextu, textové kombinaci jako neobvyklém, vybočujícím ze stylu, typu textu, a tedy očekávané formy“. Lexikální prostředky lze považovat za expresivní z různých důvodů. Expresivita může být dána slovotvornou nebo hláskovou podobou slova, přenesením významu daného slova či aktuálním kontextem (Grepl et al. 2008, s. 95). J. Zima (1961, s. 10–11) rozděluje expresivitu na tři typy: *inherentní* – „typ slovní expresivity, poznatelný zpravidla zřetelně už jazykovým povědomím a bez kontextu“, *adherentní*, v níž „je základní, věcný význam slova měněn a která je zřetelně patrná teprve z určujícího kontextu“ a *kontextová*, ve které „expresivita není (...) spojena s významovou změnou slova, nýbrž je působena interferencí dvou různých stylistických vrstev“.

Do první skupiny patří výrazy, jejichž hlásková či slovotvorná forma ovlivňuje význam slova, a ten je pak nahlížen jako expresivní. Chápání takových slov jako expresivních lexikálních prostředků je dáno kolektivním jazykovým povědomím, tedy tím, jak je slovu rozuměno v jazykovém úzu společnosti. Druhá skupina obsahuje slova, která získávají expresivní znaky v určitém textu (např. užití slova ve slovním spojení,

jehož výsledný význam nabývá expresivity). Do třetí skupiny jsou řazena slova, která působí expresivně vždy jen v daném kontextu. Proto na tento typ nahlížíme skrze oblast stylistiky, na rozdíl od dvou předchozích, které jsou součástí slovní zásoby a zkoumá je především lexikologie. J. Zima (1961, s. 84) dále dodává, že „expresivní jevy významově nestabilizované, jejichž expresivitu lexikologie nezachycuje, i takové výrazy, jejichž expresivita vzniká vzájemným pronikáním podstatně odlišných stylistických vrstev, chápe uživatel jazyka jako jevy ojedinelé, sémanticky izolované. Jejich expresivita se mu objevuje teprve v kontextu a mimo kontext v jeho vědomí mizí.“

V rovině hláskoslovné působí expresivně neobvyklé hláskové skupiny (např. *čmuchtat, hňup*), v tvaroslovné pak užití specifických sufixů (*vrahoun, Němec-Němčour, žid-židák* apod.) (Křístek 2017). Pomocí hláskových skupin vzniká kakofonie, „tj. záměrné nebo nezáměrné seskupení slabik, které mohou být vnímány nelibě“ (Krčmová 2017). V rovině lexikální bývají mezi záporně zabarvená slova řazena zpravidla pejorativa, augmentativa, slova zhrubělá a slova vulgární (Grepl et al. 2008, s. 96).

Pejorativní výrazy (dysfemismy) bývají charakterizovány jako zesilující, zhrubělé varianty slov neutrálních, např. *zdechnout* místo *zemřít*, *huba* místo *pusa*. Často se jako dysfemismy užívají slova pocházející z prostředí přírody a zvířat, která ve spojení s charakteristikou člověka působí pejorativně (*tlama, žrát* apod.) (Hladká 2017). Augmentativa jsou také jazykové výrazy zhrubělé, které ovšem vznikají specifickým způsobem, a to augmentací. Jedná se o způsob změny významu užitím sufixů, čímž následný výraz působí pejorativně. Augmentativa „se tvoří především sufixem *-isk(-o)* od základů všech rodů (*chlapisko, ručisko, ušisko*), méně často sufixy *-izn(-a)* (*babizna*), *-ajzn(-a)* (*tlamajzna*), *-ák* (*chlapák*), častěji zároveň s univerbizací a různě silným hovorovým a emocionálním zabarvením: *Václavské náměstí > Václavák, učňovské učiliště > učňák*“ (Rusínová 2017). Dále mohou být užívány také sufixy *-an, -oun, -as*.

Největší intenzitu negativního hodnocení mají slova vulgární. Vulgarismy odrážejí emocionální postoj mluvčího a často slouží jako prostředek k urážení či nadávání. Vulgární slova jsou v komunikaci chápána jako nevhodná a jejich užívání snižuje úroveň jazykového projevu mluvčího, zároveň také negativně ovlivňuje naše smýšlení o něm. Výrazy, které dnes řadíme k vulgarismům, vycházejí z mnoha rozličných okruhů. M. Jelínek a J. Vepřek (2017b) vydělují tyto skupiny: „výrazy související se sexuální aktem či lidskými genitáliemi (*mrdat*); urážející ženu nebo její (obzvláště sexuální) chování (*kurva*); související s vylučováním (*hovno*); označující

podle zvířat, včetně fiktivních (*svině*); mající původ v náboženství (*sakra*); rasistické nebo odkazující k jiným národům (*negr*); označující zastánce obecně negativně vnímaných či amorálních názorů (*komouš*); označující tělesné nebo duševní vady (*kretén*)“ a mnoho dalších. Přestože jsou vulgarismy stále vnímány v komunikaci jako nežádoucí, jejich užívání je stále běžnější. Mnohdy se jejich přílišným výskytem v řeči až stírá hranice mezi slovem vulgárním a neutrálním a řada mluvčích nepocituje tyto výrazy jako příznakové. Některé vulgarismy se dokonce včlenily do běžné komunikace natolik, že získávají status vycpávkových slov (např. *vole*). Užití vulgarismů bývá nejčastější v běžné soukromé neformální komunikaci, ovšem velmi často se s nimi setkáme i na místech zcela nevhodných, kupříkladu ve veřejných projevech, v televizním a novinovém zpravodajství, v různých veřejných institucích. Jiný význam získávají vulgarismy v umělecké literatuře, protože zde bývají často užity pro lepší charakteristiku postavy (z jakého prostředí pochází, jak hovoří) a jejich výskyt v textu pak nepocituje jako nevhodný. V současné literární produkci se ovšem velmi často setkáme s vulgarismy nejen v řeči postav, ale také v řeči autorské, což nebývá mnoha čtenáři hodnoceno kladně. J. Hrabák (1962, s. 289–298) hodnotí danou problematiku takto: „V autorské řeči pokládám užívání obecné češtiny a vulgarismů za hrubé pohrdání jazykem, které usvědčuje autora spíše z nedbalosti a neznalosti než z nějakého ‚experimentování‘, za které se často skrývá neochota osvojit si základy gramatiky a kterým se najednou autoři hájí za vlídného souhlasu kritiků.“

V otázce intenzity pejorativních označení dochází ke značným rozdílům, jelikož každý hodnotíme míru negativity jinak, zároveň také dochází postupem času k posunům hranice mezi slovy hanlivými a neutrálními. Některá slova dříve považována za pejorativní dnes užíváme jako výrazy bez negativního zabarvení. Ve zkoumaných diskusních příspěvcích se vyskytovala řada takových výrazů, od slov se slabším negativním zabarvením až po silné vulgarismy. Velmi častá byla **přímá negativní pojmenování osob**, jako např. *Takovou reakci může napsat jen nechýtrák; Babiš je chudák a zoufalec; aby nalákal nějaké polo-mentály z SPD; Ti si mohou říkat co chtějí. Komici. Hadry na podlahu.; takový ňouma; tupci; ubohá femina; zákeřný imperialista; oba jsou pěkný exóti; v rukách některých „tydýtů“; snob na n-tou; **pejorativní názvy odvozené od činnosti, kterou člověk vykonává**: *ušák koordinátor; posílají ty nejhorší islamistické hrdlořezy; i ta smažka se zúčastnila; fetka se zákazem; zase tahle roztahnožka; **pojmenování podle zvířat či věcí**: *kašlat na Bureše, Hamáčka, Blatného a celou tu bandu parazitů; opo-ovce; trumpeta si nechá radit od trumpety; byrokracie***

dobře živených vepřů z EÚ; pejorativní názvy věcí nebo činností: vaše kecy nikoho nezajímají; odpovídáte nějakým obecným blábolem; nevymýšlejte si ptákoviny; ty vaše žvásty; snůška protichůdných blábolů; i oslovování osob: Andy ty kreaturo; ty joudo jeden; ty gaunere; proč jste tam, vy troubo, lezl?; co to melete člověče?; Ty jsi pěkně vymletý; Běžte s těma migrantama už do háje.

Hanlivá byla i **adjektiva**, jimiž diskutující označovali ostatní členy diskuse, jiné osoby i různá nařízení, činnosti apod.: *názor na mnohdy idiotská „opatření“; je to hloupý premiér v rukou PR; přiblblá vládní opatření; pár uřvaných důchodců; Nejsou ty neziskovky dementní?; prohnílá Evropská Komise; protože jste hloupý; 80 až 90 % komentářů naprosto stupidních; hysterická nicka; podle staré rusácké tradice.* Mnohdy se v těchto diskusích setkáme také s užitím dysfemismu namísto běžného neutrálního pojmenování: *prachy za seance; Babiš kecá; oba kecají naprosto kraviny; sedne ožralý do auta; ostatní můžou chcípnout; melete naproste nesmysly; nevidíte dál než na špičku svého rypáku; plundrovat rozpočet.*

Ačkoli se v internetových diskusích jedná o komunikaci veřejnou, nechyběla ve zkoumaných diskusních příspěvcích také **slova vulgární**, často **s velmi silnou expresivitou**: *až zas bude nějaký průser; sakra fix; sajrajt; ted' mě teda dožral; přestal z nás dělat pitomce; ty ziskovky se snaží z nás dělat debily; zákony pro šmejdy*, mezi nimiž byla i **vulgární slova cizího původu**: *nějaký chinese shit*. Někteří diskutující píší vulgarismy ne v plném znění, nýbrž s vynecháním jednoho písmena (nebo i více) a nahrazením daných písmen tečkou, hvězdičkou nebo třemi tečkami: *tohle vláda opravdu pos...; hlavně už oba jděte do...; vyližte si p..el; nesr*t se tam, kde na ně nikdo není zvědavej; co je to za zmr**; pár zfetovanejch ne**ů; co je to za dem.nty*. Tento zápis používají lidé nejčastěji proto, aby zmírnili vulgaritu daného slova a částečně je skryli, přičemž často pak díky nahrazení písmen a někdy i celých slov grafickými znaménky své sdělení za vulgární nepovažují. Přes tuto snahu „zamaskovat“ vulgární výraz je projev diskutujícího expresivně zabarven, slovo stále působí nepatřičně a snižuje úroveň autorova textu, protože vulgarismy, ať už napsané celé či jen částečně, nepatří do veřejné komunikace a diskutující by se jich měli ve svých příspěvcích vyvarovat.

V poslední době se mluví o zhrubnutí mezilidské komunikace, nekultivovanosti a vulgarizaci řečových projevů. Nejen lingvisté si kladou otázky, proč k tomuto jevu v jazyce dochází, jelikož důležitou roli jistě mají i sociologické aspekty. Výrazovou hrubost a nepečlivost sledujeme hlavně u mladší generace, v jejíchž projevech nebývá kladen takový důraz na jazykovou stránku jako spíš na snahu prosadit se a zviditelnit.

Používají se pejorativní výrazy, hanlivá a urážlivá pojmenování, nadávky a vulgarismy. Zhrublost vyjadřování není doménou jen mladších mluvčích v pubertálním věku, lze ji zaznamenat i v projevech dospělých a stále častěji i v řeči dětí. Někomu se může zdát užívání vulgarismů v komunikaci naprosto běžné a nijak nezávadné, patrně proto, že tito mluvčí jsou zvyklí nejen sprostá slova užívat, ale také je často slyšet ve svém okolí. V tomto hraje důležitou roli výchova a také společenské prostředí, v němž se jedinec nachází. Je-li člověk již od dětství vystaven každodennímu používání vulgarismů, ať už ze strany rodičů, rodinných příslušníků, vrstevníků apod., nejspíše nebude pocíťovat jejich výskyt v řeči za něco špatného. Naopak lidé, kteří jsou odmala učeni, že není vhodné a slušné vyjadřovat se na veřejnosti hrubě a vulgárně, se patrně takové mluvy spíše vyvarují. Je také důležité rozlišovat, zda se jedná o komunikaci soukromou, v níž bývají sprosté výrazy často tolerovány, nebo veřejnou, kde jsou více pocíťovány jako nepatřičné. Míra expresivity vulgarismů není jednotná, každý mluvčí ji vnímá jinak. Některé výrazy mohou být pro jednoho mluvčího běžné a nepříznakové (např. *vole*, *prdel*), pro druhého pak velmi expresivní. U některých slov dochází také k posunu míry expresivity a vulgarity vlivem kulturního a společenského vývoje a jazykového posunu.

Vulgarismy se v řeči mohou vyskytovat z různých důvodů. Často se jimi vyjadřuje expresivní citová reakce na nějaký podnět, bývají projevem napětí, frustrace, vzteku, zloby, nebo i smutku či zklamání. Mohou vyjadřovat i údiv a překvapení nad nečekanou událostí nebo výrokem. Tyto výrazy nebývají směřovány proti konkrétní osobě s cílem ji poškodit, spíše vznikají náhle a nezáměrně. Vulgarismy jsou ovšem často používány za účelem zesměšnění, mluvčí jimi chce ublížit dané osobě nebo se nad ni povyšovat, ponížít ji, potupit nebo zastrašit. Takové velmi hrubé a nelichotivé výrazy se vyskytovaly v diskusích velmi často. Přestože se uživatelé neznají, nezdráhají se mnohdy používat slova velice vulgární. Ačkoli chtějí druhého poškodit a ponížít, obrací se kritika většinou proti nim samým, jelikož řada mluvčích považuje takové vyjadřování v diskusi za zcela nevhodné.

3.8 Jiné projevy agrese

Agresivita se neprojevuje pouze na úrovni lexikálních prostředků, ale také v samotném přístupu účastníků komunikace k diskusi, k vlastní sebe prezentaci a vystupování, ale i k jiným skutečnostem. V diskusích je velmi běžné, že se reakce na určitý příspěvek

rozzrůstají ve větší množství a do konverzace se přidává více diskutujících. Téma, které autor původního příspěvku postihl, se tak rozšiřuje, ale mnohdy dokonce zaniká a dále se hovoří o tématech zcela jiných. K odbíhání od původního tématu dochází velmi často, ať už vlivem asociací, kdy jeden motiv evokuje v pisateli na základě jeho zkušeností či zážitků motivy jiné, nebo také prostřednictvím výroků, které nesměřují k původní myšlence, ale týkají se tvrzení nebo reakcí jiných diskutujících. Mnohdy se tak setkáme s tím, že se někteří diskutující už nevyjadřují k původnímu tématu, ale baví se mezi sebou a vzájemně se napadají. Příkladem je konverzace dvou mluvčích u reakce na článek pojednávající o napadení v pražském metru:

- 🤔🤔🤔🤔 *Tak takhle si to představuje maximálně pistolník v ružovejch tangách, jako ty. Oni existují totiž i jiní lidé než jsi ty sám, ju?*
- *Prej "ju" 😂😂 slovní obrat opravdového chlapa. 😂 jujanek👍*
- *Lukášku, a jaký TC se stal? Ty máš z toho piva problémy s mentální kapacitou?*
- *Kde píšeš, že se stal trestný čin? Pouze te upozorňuju, aby ses něčeho podobného vyvaroval. Místo toho, abys moji starost ocenil, tak se hloupe vztekáš. To není dobrá vizitka pro tvůj charakter. 😊 Ale chápu, pro antirouškařku moc složitě. Ty jsi ráda, že rozeznáš světlo od tmý*
- *Ty si sundej hadr aspoň doma, protože ti to leze na mozek.*
- *A ty si dej majzla, abys tady veřejně neschvaloval trestnou činnost tobe podobných spoluobčanů. 😊*

K při a dohadování se dochází mezi diskutujícími velmi často, někdy se rozeprý týká původního tématu, jindy se jedná o aspekty jiné. Mluvčí se vzájemně napadají, urážejí a dysfemismů, pejorativních a dehonestujících výrazů je v takových konverzacích plno: *Sektáři mají v hlavě vymleto, takhle nepřemýšlí.; Vám už tam totiž není co vymést že?; Markétko, duševně prostému jedinci jako jsi ty, se to může zdát.👍; by ti to vrátili a musel bys s brekem domů, k mamince 😂*. Mnohdy mluvčí reagují na různé články či příspěvky projevem, v němž se zabývají nějakým politickým tématem, ačkoli se původní text politiky vůbec netýká. Kupříkladu se chování osob, o nichž se v článku hovoří, přirovnává k reakcím politiků nebo politických stran (*Nechtěl vypovídat?? No to byl beztak nohsled těch zhulenejch Pirátů s jejich společenskou rovností a soudrřžností*) nebo jsou současné společenské události vztahovány ke skutečnostem minulým (*za socialismu by se to nestalo!!! zlatý komunisti*).

Agrese mnohdy směřuje i k pravopisné stránce příspěvků. Komunikanti, jejichž texty obsahují pravopisné chyby nebo překlepy či jiné formální nedostatky, se stávají terčem kritiky jiných diskutujících. Taková kritika se ale nemusí jevit vždy adekvátně, poněvadž i tyto vytýkáací příspěvky mnohdy obsahují jazykové či pravopisné nepřesnosti. V konverzaci se pak v těchto případech řeší jazyková stránka výpovědi a zcela se zapomíná na původní téma. Diskutující často opravují jiné uživatele: *Když už chcete citovat, tak to dělejte pořádně.*; *oprava: S Klausem*, vysmívají se jim: *S takovýmhle vyjadřováním radši nikam nelez* 😂😂 nebo je vulgárně napadají: *ty radši drž hubu, demente, když ani neumíš psát.....* Terčem posměchu a kritiky se stává i vzdělanost komunikujících. Diskutující se neznají, tudíž nemají informace o tom, kdo z komunikantů dosáhl jakého vzdělání, přesto se mnozí v této záležitosti o druhých vyjadřují a různým způsobem se jim posmívají. O nízkém stupni inteligence nebo vzdělání usuzují jednak na základě jazykové stránky textů, jednak z názorů a postojů, které mluvčí prezentují. Pisatel, s jehož názorem jiný mluvčí nesouhlasí, tak bývá často nazýván hlupákem či málo inteligentním jedincem a bývá mu předhazováno, že nejspíše nedosáhl vysokého školního vzdělání nebo že vykonává nějakou práci považovanou ostatními mluvčími za podřadnou: *Běž radši zpátky ke kase Toníku tam budeš užitečnější.*; *A ty máš titul z čeho inteligente, z vymyšlení debilit??* 😂

Negativních a agresivních reakcí na příspěvky účastníků diskuse bývá velké množství. Některé jsou agresivní více, uživatelé se v nich ostřeji vyjadřují vůči ostatním diskutujícím, znevažují jejich tvrzení a výroky, urážejí, posmívají se a nadávají. U textů, v nichž se mluvčí ohrazuje nad negativním a urážlivým příspěvkem, který mu nějaký pisatel adresuje, lze považovat agresivní reakci mluvčího za pochopitelnou, avšak některé vulgární a hrubé odpovědi jsou víceméně bezdůvodné a zbytečné. Někdy se zdá, jako by mluvčí záměrně vyvolávali konflikt a chtěli s ostatními diskutéry polemizovat a přít se, aniž by k tomu měli nějaký adekvátní důvod. Takových pisatelů se v diskusích nachází poměrně velké množství, těch, kteří se nesnaží o konstruktivní a smysluplný rozhovor, nýbrž se záměrně pouštějí do bezvýhodných rozepří, atakují a napadají ostatní uživatele a záměrně vyvolávají hádky. Mnohdy není snadné se takových rozepří vyvarovat, poněvadž se tito diskutéři rádi začleňují do mnoha různých rozhovorů, v nichž iniciují konflikty, a namísto slušného vyjadřování jsou jejich dominantou vulgarismy a nadávky.

Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala agresivitou v příspěvcích u internetových diskusí. Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem se agresivní chování projevuje, jaké jazykové či stylistické prostředky mluvčí využívají a také u jakých témat dochází k rozepřím a neshodám nejčastěji. Následně jsem se pokusila na základě shromážděných dat rozpoznat příčiny takového chování. Jazykovým materiálem byly diskusní příspěvky z portálu iDNES.cz, které se vztahovaly k různým tématům (politice, kultuře, ekonomice, k zahraničním i domácím událostem, kriminálním zprávám, migraci, koronavirové epidemii a dalším). Díky rozmanitosti tematických okruhů bylo možné lépe postihnout motivaci k agresivnímu chování, protože tímto nebyla omezena pouze na jednu konkrétní problematiku.

Nejprve jsem se věnovala teoretickému vymezení internetové komunikace a jejími charakteristickými vlastnostmi. Porovnáním s jinými komunikačními typy bylo zjištěno, že ačkoli je ovlivňována shodnými slohotvornými činiteli (jak subjektivními, tak objektivními), vykazuje řadu prvků specifických výlučně pro tento konkrétní druh. Tím, že je komunikace na internetu tolik rozšířená a nabízí řadu možností a výhod, stává se jedním z nejčastějších prostředků dorozumívání. Jelikož se nachází na pomezí dvou funkčních stylů, bylo potřeba na ni nahlížet jednak jako na text s prvky žurnalistiky, jednak jako na typ běžné každodenní komunikace. Internetové prostředí je pro charakter komunikátu určující, umožňuje vyjadřovat se s časovým i vzdálenostním odstupem, v důsledku čehož uživatelé pocítují určitou ochranu a nemají strach hovořit tak, jak chtějí, a využívat k tomu nejširší vrstvu jazykových prostředků. Po teoretickém zhodnocení jazykové situace následovala již samotná analýza konkrétních diskusních příspěvků.

Agresivních prostředků se v textech vyskytovalo opravdu velké množství. Nejednalo se přitom pouze o prvky v rovině lexikální, tedy konkrétní hanlivé a vulgární výrazy, nýbrž také o samotný způsob navazování kontaktů s ostatními diskutujícími a styl vyjadřování. Míra agrese bývá různá, setkala jsem se s projevy mírně expresivními, které měly za úkol mnohdy spíše pobavit než urazit, zároveň se zde ale vyskytovaly i velmi útočné a vulgární komentáře. Také se lišil přístup jednotlivých účastníků, z některých reakcí bylo patrné, že mluvčí považují dané výroky za velice pejorativní a urážlivé, jiní komunikanti je naopak nevnímali ani jako příznakové. Subjektivní pojetí a hodnocení bylo v mnoha případech rozhodující i pro další vývoj komunikace, poněvadž mnohdy

rozhodovalo o tom, zda a jakým způsobem bude rozhovor pokračovat. Někteří mluvčí raději nepříjemné dialogy opustili a dále se k dané věci nevyjadřovali, další pokračovali ve stejném způsobu komunikování, jiní negativitu svými projevy podporovali, nebo i dokonce podněcovali.

Způsob, jakým se diskutéri vyjadřovali a pouštěli do debatování s ostatními, často neodpovídal slušnému a zdvořilému jednání. Většina příspěvků je psána bez nějakého úvodu, pozdravu nebo oslovení a ihned je sdělován názor či postoj autora. Pro navázání kontaktu využívají mluvčí různé prostředky, které vyvolávají agresi nebo k ní přispívají. Pokusila jsem se je ve své práci shrnout a vymezit z nich ty nejčastější. Ve sledovaných diskusích se zdvořilá oslovení vyskytovala jen zřídka, mnohem častěji byla užívána pejorativní pojmenování nebo různě zkomolená jména. Už jen to mnohdy vyvolalo útočnou reakci, ať už ze strany mluvčího, jemuž byl text adresován, nebo od jiných diskutujících. Hanlivé oslovení působí velmi urážlivě, receptor je jím dotčen, může se cítit ponížen a zesměšněn. Právě takový účinek je patrně zamýšlen, poněvadž se jím autor snaží daného člověka degradovat, zároveň se nad něj povyšovat a dávat najevo převahu. Pocit ponížení způsobuje také tykání, které je v internetových diskusích velmi běžným jevem, ovšem používáno by být nemělo. Mluvčí totiž tyká adresátovi, kterého nezná, nemá s ním nějaký důvěrný vztah, proto by s ním neměl hovořit jako se svým bližním.

Pejorativně působí i pojmenování používaná pro skupiny lidí, nejčastěji příznivce politických stran a veřejných činitelů, nebo pro témata související s politikou, s vládními nařízeními a předpisy nebo s migrací. V takových případech stačí pouze uvést ono označení v souvislosti s probíranými skutečnostmi a ihned je tím dosaženo zamýšleného účinku. Tato pojmenování nevznikají většinou v konkrétní komunikační situaci dané diskusí, nýbrž bývají hojně užívána i jinými mluvčími. Reakce diskutujících pak odpovídá tomu, jaký postoj zaujímají k danému tématu oni sami. Jedná se o pojmenování, která nejsou ze své podstaty sprostá a vulgární, ale hanlivě a urážlivě působí svým významem, tím, co označují, a mnozí diskutující je vnímají stejně urážlivě jako přímé vulgarismy. Hojně se v diskusích objevovala i různá nepřímá hanlivá pojmenování, jimiž se nazývali mluvčí mezi sebou navzájem nebo tak hovořili o veřejně známých osobách a lidech, o nichž pojednávaly zpravodajské články.

Vzhledem k tomu, že se stále více i do veřejných projevů dostávají vulgární výrazy, očekávala jsem jejich hojný výskyt i v diskusích a tento předpoklad se při následném rozboru textů také potvrdil. Mnohdy se zdálo až zarážející, jak silnými vulgarismy se někteří mluvčí vyjadřují, poněvadž i přes značnou neformálnost, jakou lze

v internetových diskusích občas pociťovat, se stále jedná o komunikaci veřejnou, kterou může sledovat neomezené množství osob. Někteří se snaží určité výrazy zmírnit např. vynecháním některých písmen a jejich nahrazením tečkami či hvězdičkami, ovšem i tak je ihned zřetelné, jaké slovo je myšleno. Častěji se vyskytovala sprostá slova mířená k nějaké obecné skupině lidí než k jednomu konkrétnímu člověku nebo taková, která vyjadřovala pohoršení či znechucení nad nějakým jevem. Hojně se také objevovaly urážlivé výrazy jako *blbec*, *hlupák*, *debil*, oslovení *joudo*, *demente*, *šmejde*, zhrubělá a dysfemická slova jako třeba *odprejskni*, *táhni*, *nežvaň* apod.

Agresivitu lze sledovat i ve způsobu, jakým mluvčí reagují na příspěvky, přičemž někteří ihned útočí a osočují druhé, na zcela neutrální vyslovení názoru odpovídají posměšně nebo autorovi nadávají, že jeho postoj je hloupý či trapný. Mnohdy se zdá, jako by pisatel konflikt záměrně vyvolával a snažil se mezi diskutujícími způsobit rozepři. Vysvětlením takového chování by mohla být povaha mluvčího – je možné, že se rád s někým dohaduje, předkládá argumenty a debatuje se svým komunikačním partnerem. V tomto případě bychom ale očekávali, že se bude jednat o konstruktivní rozhovor, v němž obě strany budou předkládat své názory a pokusí se dojít k nějakému závěru. To se ovšem ve zkoumaných diskusích nepotvrdilo, poněvadž vykonstruované hádky obsahovaly spíše emocionálně vypjatá vyjádření než racionální výroky a mluvčí, kteří konflikt podnítili, nechtěli vést rozumný dialog, nýbrž se pouze vysmívali a uráželi druhé.

Dalším možným důvodem, proč se účastníci diskusí vyjadřují hrubě a napadají ostatní, je snaha autora prosadit svůj názor, a to za každou cenu. Přesvědčení, že můj názor je ten nejlepší a jediný správný, vede mluvčího k tomu, že se nezdráhá o veškerých jiných postojích vyjadřovat velmi nelichotivě. Nebývá rovněž ani ochoten vyslechnout si argumenty jiných lidí, třebaže se o to mnozí trpěliví diskutéři snaží. Tato snaha bývá ovšem zbytečná, jak se při čtení diskusí ukázalo, je-li totiž mluvčí přesvědčen o bezchybnosti a neomylnosti svých názorů, lze mu tento postoj jen hodně těžko vyvrátit.

Ne vždy se pisatelé osočují kvůli informacím týkajících se původního tématu, mnohdy se debata ubírá zcela jiným směrem a v rozhovorech jsou řešeny a vytýkány skutečnosti, které jen málo (nebo vůbec) souvisejí s primární myšlenkou. Nejvíce agresivního chování bylo možné sledovat u zpráv referujících o událostech týkajících se politiky a aktuálně také koronavirové epidemie. Politika bývá často ožehavým tématem a vyvolává řadu neshod i v běžné komunikaci, proto nebylo překvapením, že k tomu dochází rovněž v internetových diskusích. Někteří uživatelé ovšem řeší politické

problémy i u článků, které se jich vůbec netýkají. Rozepře vznikaly dále u většiny zpravodajských článků, které pojednávaly o vývoji současné epidemiologické situace a s tím souvisejícími nařízeními vlády, s nimiž řada komunikantů nesouhlasila. Jako konfliktní se jeví i téma migrace a rasově, nábožensky nebo genderově zaměřené články.

Obsah agresivně mířených výroků se zpravidla týkal informací, které diskutující ve svých příspěvcích uváděli, ovšem mnohé urážky a posměšné komentáře zmiňovaly i skutečnosti zcela jiné. Často tak pisatelé druhým vytýkají nedostatečné vzdělání, považují je za méně inteligentní jedince, za osoby sociálně slabé nebo žijící na okraji společnosti, a to jen na základě prezentovaných názorů. Vytýkána bývá i jazyková stránka diskusních příspěvků, zejména pokud obsahují pravopisné chyby nebo překlepy. Někteřím komunikantům také vadí, používají-li mluvčí ve svých textech emotikony, přestože je to v dnešní době poměrně časté. Příspěvek, který obsahuje tyto lidově řečené smajlíky, diskutéři považují za dětinský a nedostatečně seriózní, ačkoli mnohdy právě tyto prostředky napomáhají lepšímu porozumění významu sdělení.

V úvodu této práce byla prezentována myšlenka, zda v otázce agresivního chování a vyjadřování má rozhodující význam věk mluvčích. Vzhledem k tomu, že diskutující uvádějí pouze své jméno a jen výjimečně se objevuje i fotografie, není možné jejich přesný věk určit. Přesto můžeme na základě příspěvků využitých pro tuto analýzu říci, že se jedná převážně o autory v dospělém produktivním věku nebo občany v důchodu. Často totiž zmiňují nějaké své pracovní zkušenosti, mnozí také hovoří o své aktuální životní situaci (že jsou na rodičovské dovolené, podnikají, pobírají starobní důchod apod.). Rozdíly lze sledovat, co se týče vyjadřování, ve vztahu k politice, starší mluvčí častěji preferují jiné politické strany nebo činitele než ti mladší, nebo k historickým událostem. Není to ovšem pravidlem, jelikož tak usuzujeme pouze na základě zkoumaného materiálu. V otázce verbální agrese však odlišnosti dané věkem mluvčích pozorovány nebyly.

Na závěr lze konstatovat, že agresivních a útočných reakcí se v diskusích vyskytovalo opravdu mnoho. V některých případech se jevily jako do jisté míry opodstatněné, např. když se mluvčí hájil proti nepravdivé urážce, větší množství bylo ale těch, které se zdály jako zbytečně přehnané nebo nespravedlivě mířené. Důvody, jež byly nastíněny a které dle mého názoru vedou k takovému chování, nemusí být ty jediné. Je možné (a patrně i pravděpodobné), že mluvčí reagují vulgárně i z jiných příčin, význam má jistě také fyzický stav a psychické rozpoložení, protože vždy jednáme jinak, máme-li dobrou náladu a daří se nám, než když jsme nemocní, prožíváme nějaké trauma nebo se

nacházíme v tíživé situaci. Zároveň má každý člověk vlastní okruh témat, podnětů nebo skutečností, které se mu příčí, vyvolávají v něm pocity úzkosti nebo vzteku. Při komunikování ve veřejných projevech by ovšem měl být brán ohled na to, jakým způsobem se mluvčí vyjadřuje, jaké jazykové prostředky zvolí a jak jedná s ostatními komunikanty. Slušné a zdvořilé chování je vždy lépe přijímáno než rozepře, urážení a nadávky.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-00-3.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČECHOVÁ, Marie, Miloš DOKULIL, Zdeněk HLAVSA, Josef HRBÁČEK a Zdeňka HRUŠKOVÁ. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozšířené a upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá, Jana HOFFMANNOVÁ, Martin HAVLÍK, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1970-7.
- DANEŠ, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
- FILIPEC, Josef. *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- GREPL, Miroslav, Zdeňka HLADKÁ, Milan JELÍNEK, Petr KARLÍK, Marie KRČMOVÁ, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Dušan ŠLOSAR. *Příruční mluvnice češtiny*. 2., opravené vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2566-1.
- CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3.

JANDOVÁ, Eva, Jaroslav DAVID, Jana HOFFMANNOVÁ, Olga MÜLLEROVÁ a Diana SVOBODOVÁ. *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2006. ISBN 978-80-7368-253-2.

JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-007-6.

JUNKOVÁ, Bohumila. Způsoby reprezentace názorů v psaných textech funkčního stylu prostřededlovacího na internetu. In: TUŠKOVÁ, Jana Marie, Květoslava KLÍMOVÁ a Ivana KOLÁŘOVÁ. *Stylistika v kontextu historie a současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 209–214. ISBN 978-80-210-6114-9.

PASTYŘÍK, Svatopluk. Smutný znak zhrubění rodinné komunikace. In: JANČÁKOVÁ, Jana, Miroslav KOMÁREK a Oldřich ULIČNÝ. *Spisovná čeština a jazyková kultura: sborník z olomoucké konference*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 113–116. ISBN 80-85899-02-7.

PATOČKA, Otakar. *O tykání a vykání*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-0000-X.

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

Elektronické zdroje

BARTOŠEK, Jaroslav. K diskusi o zkratkách. *Naše řeč* [online]. 1975, **58**(1), 25–30 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5807>

BEČKA, Josef V. Komika a humor v jazyce. *Naše řeč* [online]. 1946, **30**(4–5), 71–78 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3959>

ČECHOVÁ, Marie. Kulturní frazeologie v současné komunikaci. *Naše řeč* [online]. 1993, **76**(4), 179–183 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7146>

HIRSCHOVÁ, Milada. Nezdvorilost. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEZDVORILOST>

- HLADKÁ, Zdeňka. Dysfemismus. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DYSFEMISMUS>
- HLAVSOVÁ, Jaroslava. Konflikt jako forma kontaktu. *Slovo a slovesnost* [online]. 1991, **52**(4), 256–263 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3424>
- HRABÁK, Josef. Několik úvah o obecné češtině a vulgarismech v současné české próze. *Naše řeč* [online]. 1962, **45**(9–10), 289–298 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4920>
- JELÍNEK, Milan a Jarmil VEPŘEK. Slovní hříčka. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017a. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍ%20HŘÍČKA>
- JELÍNEK, Milan a Jarmil VEPŘEK. Vulgarismus. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017b. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>
- JELÍNEK, Milan a Marie KRČMOVÁ. Stylistika. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/STYLISTIKA>
- JELÍNEK, Milan. Perifráze. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017a. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PERIFR%C3%81ZE>
- JELÍNEK, Milan. Personifikace. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017b. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PERSONIFIKACE>
- JUNKOVÁ, Bohumila. Agresivita v diskusích na internetu. *Nová čeština doma a ve světě* [online]. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017, **2017**(1), 39–44 [cit. 2021-04-17]. ISSN 1805–367X. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/97287>
- JURMAN, Alexander. Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině. *Slovo a slovesnost* [online]. 2001, **62**(3), 185–199 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4023>

- KNEŘOVÁ, Magdalena. Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. *Naše řeč* [online]. 1995, **78**(1), 36–44 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7225>
- KRČMOVÁ, Marie. Eufonie. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EUFONIE#kakofonie>
- KŘÍSTEK, Michal. Expresivum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>
- MARTINCOVÁ, Olga. Okazionalismus. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>
- MINÁŘOVÁ, Eva. Žurnalistický styl. In: *Encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ŽURNALISTICKÝ%20STYL>
- MLČOCH, Miloš. Několik poznámek k nejazykovým a jazykovým prostředkům v současném bulvárním a tzv. seriózním tisku. *Naše řeč* [online]. 2002, **85**(5), 235–243 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7698>
- NEKULA, Marek. Pragmalingvistická interpretace ironie. *Slovo a slovesnost* [online]. 1990, **51**(2), 95–110 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3344>
- NEKULA, Marek. Ironie. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017a. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IRONIE>
- NEKULA, Marek. Metafora. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017b. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>
- ROSEN, Alexandr. Vykání. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VYKÁNÍ>
- RUSÍNOVÁ, Zdenka. Augmentativum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/AUGMENTATIVUM>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. 2011 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>.

STANĚK, Vladimír. Okazionalismy v současné české publicistice. *Naše řeč* [online]. 2002, **85**(2), 57–67 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7672>

TROST, Pavel. Jazyk ironie. *Slovo a slovesnost* [online]. 1997, **58**(2), 81–85 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3720>